

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnék.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A debreceni indítvány s a református egyház alkotmány alapelvei.

II.

Igen érdekes, de lényegében hamis és a református egyházalkotmány alapelveivel összhangzásba semmiképpen nem hozható jogi fejtegetéssel kezdődik a debreceni indítvány s „a jogok arányos megosztásában álló jogegyenlőség“ elvére támaszkodva, kimondja, hogy „a törvényhozás (zsinat) a mikor az egyházközségeket alkotó tényezők erejének figyelmen kívül hagyásával, egyházat egyház mellé sorakoztatva, a számbavételnél, a jogok megosztásánál kicsit és nagyot egyformának vett, kicsit és nagyot, mint ugyanazon egységű értéket számolt össze és az egyenlő mértékkel mérésre így és ez által törekedett, a célul tűzött arányos jogegyenlőség elveit sértette meg.“

Ennek az ilyen formában levezetett következtetésnek egyszerű tartalma az, hogy *több jogot kell adni a városi egyházaknak s mindenekelőtt — a debreceninek, — mint a mennyi van a falusiaknak*; először azért, mert az indítvány szerint a városi egyházak intelligensebbek; másodsor, mert a nehéz időkben védbástyái a hitnek; harmadszor: mert a városi egyházak által hordozott teher nagyságát s „a gyülekezeti tagok számbeli erejét“ figyelmen kívül hagyni tovább immár nem lehet.

Mindenesetre érdekes indokok ezek s a *mennyiben egyházi alkotmányunk lényegébe bele nem ütköznek*, a törvényalkotás idején figyelembe is veendő.

Feltűnő azonban, hogy a javaslat a jogok „arányos“ megosztásáról beszél és pedig a jogegyenlőség nevében!

Szerettük volna, ha ez az „arányos“ jelző szabatosabban körülíratik, s éppen ma, mikor a jogegyenlőség kérdése világszerte annyira

élére van állítva, kissé plasztikusabban kidomborítottatik. Több világosságot kérünk! Mert a jogok megosztásának a történelemben felettébb gyanus múltja van, valamint annak az „arányos“-nak is s szeretnők tudni, hogy ma, midőn a politikai és társadalmi élet egész vonalán világszerte nem az „arányos“, hanem az abszolút jogok lobogói lengenek, vajjon mi, kik szabadságszeretetünkkel, liberális voltunkkal s a „plebs misera“ iránt táplált demokratikus érzelmeinkkel előhozakodni minden pillanatban készen vagyunk, mi módon fognánk megtehetni azt a salto mortale-t, mely az arányos jogmegosztás ingoványából bennünket könnyedén a jogegyenlőség mozdithatatlan sziklájára segítene át!?

E kérdéssel bővebben mi sem foglalkozunk; egyszerűen arra mutatunk rá, hogy 1848. óta a jogegyenlőséget, Istennek legyen hála, nálunk is másképpen magyarázzák, mint magyarázták annakelőtte s mikor törvényhozásról van szó, privilégiumokra sem az „intelligentia“, sem a „teherviselés nagysága“, sem a „numerus nem“ kvalifikál. A jövő más csapáson indul, mint a múlt s fejlődésében nem az arányos, hanem az általános emberi jogokra támaszkodik s institutióiban az erkölcsieken kívül más praerogatívákat aligha fog ismerni.

De még ha politikai és társadalmi tekintetben így nem volna is, a református egyház alkotmánya a debreceni indítvány szellemében s indokai alapján megvalósítandó „törvényváltoztatás formáját meg nem tűri s ahoz alkalmazkodni soha nem fog. Ez az alkotmány isteni eredetű. Ezért mondtuk előző cikkünkben, hogy dogmatikai háttere van. Nem tűr meg semmiféle zsarnokságot akár kívülről p. o. az állam részéről fenyegetsen az, akár belülről: tegyük fel, a lelkészek vagy prezsbjterek, illetve prezsbjteriumok részéről. Tisztviselői a Krisztus szolgálói s a kormányzá-ban a jogot nem magok

adják magoknak (mert ez esetben emberek uralkodnának az egyházban és nem a Krisztus!) hanem ők csak mint bírók s bírósági testületek járnak el s egész ténykedésük nem konstitutív, hanem csak declaratív a Krisztus igéjében megadott norma szerint. „These ecclesiastical bodies are not legislatures, but only courts for the interpretation of law.” Ezt ne felejtjük el, akár „de lege lata” akár „de lege ferenda” tárgyaljuk a kérdést!

De a Krisztus igéje csak jogegyenlőséget ismer, nem pedig „arányos” jogegyenlőséget. A honnan a református egyházalkotmány szellemével mi sem áll élesebben ellentétben, mint jogi privilégiumok osztogatása, hegemonia teremtése ott, a hol mindnyájan egyenlők vagyunk. Ilyet az apostolok korabeli keresztyén egyházalkotmány sem ismer; pedig a református egyház azt tanítja, hogy az ő alkotmánya azonos az apostolok korabeli egyházalkotmányával.

Igaz református felfogás szerint a jogok mértéke sohasem függ sem az „intelligentiától”, sem a „teherviselés” nagyságától. Noha biztosan állithatjuk, hogy ezen a címen mi nálunk nem a városi s legtöbb esetben gazdag s tehetősebb egyházak, hanem azok a szegény s igazán élet-halál harcot vivó falusi gyülekezetek érdemelnék meg a kitüntetést, melyekben az utolsó csötengeri s az utolsó véka zab is arra az oltárra kerül, mely ha füstölögni valaha megszűnt volna, mai napság Magyarországon református egyház már aligha volna!

Nem a városi egyházak, melyeknek érdemből különben semmit sem vonunk le, hanem azok a kicsiny falusi gyülekezetek . . . azok voltak igazán „a nehéz időkben a hitnek védői”. Sőt védői voltak nálunk még más valaminek is t. i. a magyar nemzetiségnek s fájdalom nem kell nagyon messzire mennünk, hogy szeminkkel lássuk, miszerint az ilyen egykor létezett, de a mostoha idők viharáiban kipusztult kicsiny falusi egyházak fejfájára oda van írva az elenyészett magyarság neve is. Bihar- és Szilágyvármegye statisztikája hangosan beszél ez elszomorító igazságról s a kinek ez nem elég, nézzen szét Erdélyben, ott majd a bérczek kövei is sirva tesznek erről tanubizonyosságot.

A valódi református egyházalkotmányban nem függ a jogok mértéke még a gyülekezetek külső terjedelmétől sem, s nem habozunk kimondani, hogy az a gyakorlat, mely szerint a nagyobb gyülekezetek, pusztán a lelkek számaránya alapján az egyházkormányzat mezején ma már nálunk is több szavazattal bírnak, mint

a kisebbek — teljességgel nem felel meg a hamisítatlan és valódi református egyházalkotmány alapelveinek. Tudjuk jól, hogy a jogokat lélekszám szerint osztogatni, nem is református körökben kezdték meg, hanem megkezdették 1876-ban a schleswig-holsteini evang. lutheránus egyházban (alkotmány 74 és 87. §.), e példa után indultak szintén a lutheránusok 1877-ben Wisbadenben (57 és 67. §.) s a hannoveri reformátusok 1882-ben (53 és 68. §.) stb. stb. De az bizonyos, hogy a református egyházalkotmányban nem a lélekszám dönt, hanem igenis döntenek a *gyülekezetek* s ha valamelyik városi egyház akár azért, hogy intensivebb munkát fejthessen ki; akár, hogy ügyeit nagyobb önállósággal kezelhesse a megszokott jogi állapotokon változtatni akar, nyitva áll előtte az ut külön önálló gyülekezetre oszolni s ezen az alapon akár külön egyházmegyébe is tömörülni, Természetesen ezt mi is nem „de lege lata” hanem „de lege ferenda” mondjuk, mert hiszen erre nézve eddig nálunk a törvény nem intézkedett.

Valódi református alapelvek szerint még a parókhialis körökre való szétszálás sem engedhető meg *külön önálló presbitériumok nélkül* s az 1571-iki emdeni zsinat („De Classicis Conventibus art. 2.) végzéseiben nyilván benne van, hogy a zsinat elnökének kötelessége feltenni a kérdést, hogy vajjon van-e presbitériuma mindenik parókhialis körnek? Feltaláljuk ezt az 1578. évi dortrehti *nemzeti* zsinat statutumában is. (Art. 29.)

És ez csak természetesen folyik a református egyházalkotmány szelleméből. Az az állítás, mely oly könnyedén van odavetve a debreceni indítványban s a melyre indítványozó, — úgy látszik, — kiváló súlyt helyez, hogy t. i. a „*gyülekezeti tagoké minden jog*”: nem minden vonatkozásában állja ki a bírálatot. Mert a tényállás az, hogy mikor Kalvin az új egyházalkotmányát koncipiálta s arra nézve a fundamentumot magában a szentírásban kereste, nem arra gondolt, hogy a presbitérium s általában az egyházkormányzat jogai „a gyülekezeti tagok” jogaiból folyjanak. Szerinte a lelkészek és a presbiterek nem a gyülekezetet, hanem a Krisztust képviselik; éppen úgy mint akármelyik monarchicus államban a hivatatnokok magának a monarchának a repraesentálói. Az Institutio IV. könyve 3, 1 ben így fejezi ezt ki Kálvin: „ex hominibus sumit (t. i. az Ur!) qui pro se in mundo legatione fungantur, qui arcanae suae voluntatis sint interpretes, qui personam denique suam repraesentent”.

Készséggel elismerjük, mert tudjuk, hogy a

¹ Rob E. Thompson. A History of the Presbyterian Churches in the United States p. 66.

modern idők ez ős református alkotmányjogi fel-fogást sok tekintetben átggyurták s mai napság di-vatban van a prezsbitereket éppen úgy, mint a lelkészeket a nép jogai egyszerű képviselőinek tekinteni (így nézi azokat a debreczeni indítvány is!), de hogy a református protestántismus leg-első epocháiban nem így volt, annak igazolása végett egyszerűen arra mutatunk rá, hogy a 16. században még a lelkészek, prezsbiterek és dia-kónok választási joga sem volt feltétlenül a gyü-lekezeti tagok kezében. Ekkor történt, hogy bi-zonyos *Jean de Moreli*, a ki genfi polgár volt, „*Traité de la Discipline et Police chrétienne*“ cím alatt egy munkát adott ki, melyben azt hir-dette, hogy az egyházkormányzása a gyülekezeti tagok szavazata által választott hivatalnokok ál-tal történjék, s ezen felfogás ellen az 1562. évi orleáni nemzeti zsinat erélyesen tiltakozott s pláne az 1565-iki párizsi zsinat el is ítélte azt,² s midőn a hugenotta egyház egyik consistoirja elhatározta, hogy újra alakul a *nép szavazata által* („de laisser l'élection du nouveau Consis-toire à la voix du peuple“) az 1567-iki vertueili nemzeti zsinat ezt a szándékot „chose fort mauvaise et dangereuse“ nyilvánította s óvva intette a gyülekezetet, hogy e kérdésben a többi gyülekezetekhez alkalmazkodjék. Így a rochellei 1571-iki nemzeti zsinat is. *Farel* 1542. április 19-én Kálvinhoz ezt írja: „Bucerus amicissime scripsit literas, quibus inter alia non probat, quod *suffragiis* vicerim, qum res mali sit exempli, ne dicam pessimi: quod sane mihi nunquam placuit“³ Mikor Skótiában a 18. szá-zad első felében némely lelkészek azt kezdték hirdetni, hogy a lelkészválasztás joga a népet illeti, ez a tan mint addig hallatlan, fogadtatott.⁴ A modern református egyházalkotmány ugyan nem e nyomokon halad, de ha valamely gyüle-kezet javára új s kivételes jogokat akarunk tör-vényhozásilag biztosítani, e jogok *hamisítatlan* forrásával kell mindenekelőtt tisztába lenni. Ez a forrás pedig nem a gyülekezeti tagok „inteli-gentiája“ nem is azok „teherviselési aránya“ vagy lélekszáma, hanem kizárólag a gyülekezeti önállóság lehet, mely *viszont az önálló prezsbiteriumokban testesül meg, az Isten igéje alapján.*

Ha hát Debrecen a maga — kétségkívül nagy-fontosságú speciális viszonyaira hivatkozva a maga számára szélesebb határok közt mozgó jogkört óhajt s eddigi egyházmegyéje kötelei-keiből szabadulni akar, ne az „arányos jogmegosz-tás“ elvére támaszkodjék, melynek multja kétes,

² Lechler „Gesichte der Prezbyterial, und Synodalverfas-sung“ 78. l.

³ Op. Calvini XI. p. 390.

⁴ Kösztin: „Die Schottische Kirche“ 291. l.

jövője bizonytalan, hanem lépjen rá a gyüleke-zetekre-oszlás útjára s ez uton igyekezzék meg-találni azt az életformát, mely a benne rejlő nagy erők elevenné tevésére feltétlenül alkalmas s a református egyházalkotmány ős, kipróbált el-veihöz egyedül hü.

Lapunk egyik korábbi számában közöltük volt már a hódmező-vásárhelyi javaslatot s azt is felemlítettük, hogy egyházkormányzati tekint-etben Genf is az átalakulás stádiumába jutott. Mindakét helyen irányadó a zsinatprezsbiteri s az önálló prezsbiteriumokon felépülő igaz reformá-tus elv volt. Nem lehet más az irányadó Deb-recenben sem s a többi nagyobb városi egy-házakban sem.

Felsőbb egyházi hatóságokra a városi egy-házaknak is szükségök van. Már pedig olyanok csak is ez alapon képzelhetők s egészen helyes, érvényben álló törvénykönyvünkben az a definitio hogy „több *egyházközségnek*“ az egyházi köz-igazgatás „kormányzás és rendtartás céljából egy felsőbb hatósággá egyesülése alkotja az egy-házmegyét“ (34. §.). Kivételes helyzetet, bármi neven nevezessék az (p. o. püspöki felügyelet alatt álló egyházak!) a református egyházalkot-mány nem ismer. Valaminthogy az az elv is, hogy több helyi gyülekezetnek vagy egyházköz-ségnek *közös* prezsbiteriuma legyen, nem refor-mátus, hanem evangélikus principium.⁵

A mi elveink szerint egyházmegyék, egy-házkerületek és zsinatok önálló gyülekezetek és önálló prezsbiteriumokból nőnek ki. S mert egyedül a prezsbiterek azok, kik a lelkészek mellett Krisztus által az egyház kormányzására hivatottak, jog szerint azoknak a felsőbb egyházi hatóságoknak tagjai csakis prezsbiterek lehetnek vagy legalább olyanok, kik valamikor, valamelyik gyülekezetben ezt a hivatalt már viselték.

Ezek, a miket itt elmondottunk, elvek, me-lyeket hirneves egyházjogászok műveiből s a történelmi egyházak alkotmánytörténetéből von-tunk ki.

Ha már most a mi speciális viszonyainkkal számolunk s közelebbről nézzük azokat az oko-ka, melyek, úgy általában a városi egyházak jogi állásának a kérdését, mint közelebbről a debreceni indítványt napirendre hozták: első tekintetre világos, hogy a nagy lélekszámmal bíró s egységes szervezetű egyházak, — melyek több lelkészi állást tartanak ugyan fent, de a hol a lelkészek az egységes szervezet miatt, leg-jobb esetben is főleg az adminisztrációval vannak és pedig tul az elegen, elfoglalva s ezért a cura pastorális gyakorlására alig gondolhatnak — ma-

⁵ Lásd: „Lehrbuch des kath. und ev. Kirchenrechts“ v. Dr. Aem. L. Richter Leipzig 1853; Anhang 72. l.

adják magoknak (mert ez esetben emberek uralkodnának az egyházban és nem a Krisztus!) hanem ők csak mint bírók s bírósági testületek járnak el s egész ténykedésök nem konstitutív, hanem csak declaratív a Krisztus igéjében megadott norma szerint. „These ecclesiastical bodies are not legislatures, but only courts for the interpretation of law.”¹ Ezt ne felejtjük el, akár „de lege lata” akár „de lege ferenda” tárgyaljuk a kérdést!

De a Krisztus igéje csak jöegyenlőséget ismer, nem pedig „arányos” jogegyenlőséget. A honnan a református egyházalkotmány szellemével mi sem áll élesebben ellentétben, mint jogi privilégiumok osztogatása, hegemonia teremtése ott, a hol mindnyájan egyenlők vagyunk. Ilyet az apostolok korabeli keresztyén egyházalkotmány sem ismer; pedig a református egyház azt tanítja, hogy az ő alkotmánya azonos az apostolok korabeli egyházalkotmányával.

Igaz református felfogás szerint a jogok mértéke sohasem függ sem az „intelligentiától”, sem a „teherviselés” nagyságától. Noha biztosan állíthatjuk, hogy ezen a címen mi nálunk nem a városi s legtöbb esetben gazdag s tehetősebb egyházak, hanem azok a szegény s igazán élet-halál harcot vivó falusi gyülekezetek érdemelnék meg a kitüntetést, melyekben az utolsó csötengeri s az utolsó véka zab is arra az oltárra kerül, mely ha füstölögni valaha megszűnt volna, mai napság Magyarországon református egyház már aligha volna!

Nem a városi egyházak, melyeknek érdemből különben semmit sem vonunk le, hanem azok a kicsiny falusi gyülekezetek . . . azok voltak igazán „a nehéz időkben a hitnek védői”. Sőt védői voltak nálunk még más valaminek is t. i. a magyar nemzetiségnek s fájdalom nem kell nagyon messzire mennünk, hogy szemünkkel lássuk, miszerint az ilyen egykor létezett, de a mostoha idők viharában kipusztult kicsiny falusi egyházak fejfájára oda van írva az elenyészett magyarság neve is. Bihar- és Szilágyvármegye statisztikája hangosan beszél ez elszomorító igazságról s a kinek ez nem elég, nézzen szét Erdélyben, ott majd a bércek kövei is sirva tesznek erről tanubizonyságot.

A valódi református egyházalkotmányban nem függ a jogok mértéke még a gyülekezetek külső terjedelmétől sem, s nem habozunk kimondani, hogy az a gyakorlat, mely szerint a nagyobb gyülekezetek, pusztán a lelkek szám-aránya alapján az egyházkormányzat mezején ma már nálunk is több szavazattal bírnak, mint

a kisebbek — teljességgel nem felel meg a hamisítatlan és valódi református egyházalkotmány alapelveinek. Tudjuk jól, hogy a jogokat lélekszám szerint osztogatni, nem is református körökben kezdték meg, hanem megkezdték 1876-ban a schleswig-holsteini evang. lutheránus egyházban (alkotmány 74 és 87. §.), e példa után indultak szintén a lutheránusok 1877-ben Wisbadenben (57 és 67. §.) s a hannoveri reformátusok 1882-ben (53 és 68. §.) stb. stb. De az bizonyos, hogy a református egyházalkotmányban nem a lélekszám dönt, hanem igenis döntenek a *gyülekezetek* s ha valamelyik városi egyház akár azért, hogy intensivebb munkát fejthessen ki; akár, hogy ügyeit nagyobb önállósággal kezelhesse a megszokott jogi állapotokon változtatni akar, nyitva áll előtte az ut külön önálló gyülekezetre oszolni s ezen az alapon akár külön egyházmegyébe is tömörülni, Természetesen ezt mi is nem „de lege lata” hanem „de lege ferenda” mondjuk, mert hiszen erre nézve eddig nálunk a törvény nem intézkedett.

Valódi református alapelvek szerint még a parókhialis körökre való szétosztás sem engedhető meg *külön önálló preszbiteriumok nélkül* s az 1571-iki emdeni zsinat („De Classicis Conventibus art. 2.) végzéseiben nyilván benne van, hogy a zsinat elnökének kötelessége feltenni a kérdést, hogy vajjon van-e preszbiteriuma mindenik parókhialis körnek? Feltaláljuk ezt az 1578. évi dortrechtli *nézeti* zsinat statutumai-ban is. (Art. 29.)

És ez csak természetesen folyik a református egyházalkotmány szelleméből. Az az állítás, mely oly könnyedén van odavetve a debreceni indítványban s a melyre indítványozó, — úgy látszik, — kiváló súlyt helyez, hogy t. i. a „*gyülekezeti tagoké minden jog*”: nem minden vonatkozásában állja ki a bírálatot. Mert a tény-állás az, hogy mikor Kálvin az új egyházalkotmányát koncipiálta s arra nézve a fundamentumot magában a szentírásban kereste, nem arra gondolt, hogy a preszbiterium s általában az egyházkormányzat jogai „a gyülekezeti tagok” jogából folyjanak. Szerinte a lelkészek és a presbiteriek nem a gyülekezetet, hanem a Krisztust képviselik; éppen úgy mint akármelyik monarchicus államban a hivatatnokok magának a monarchának a repraesentálói. Az Institutio IV. könyve 3, 1 ben így fejezi ezt ki Kálvin: „ex hominibus sumit (t. i. az Ur!) qui pro se in mundo legatione fungantur, qui arcanae suae voluntatis sint interpretes, qui personam denique suam repraesentent”.

Készséggel elismerjük, mert tudjuk, hogy a

¹ Rob E. Thompson. A History of the Presbyterian Churches in the United States p. 66.

modern idők ez ősz református alkotmányjogi felfogást sok tekintetben átgúrták s mai napság divatban van a presbitereket éppen úgy, mint a lelkészeket a nép jogai egyszerű képviselőinek tekinteni (igy nézi azokat a debreczeni indítvány is!), de hogy a református protestantizmus legelső epocháiban nem így volt, annak igazolása végett egyszerűen arra mutatunk rá, hogy a 16. században még a lelkészek, presbiterek és diakónok választási joga sem volt feltétlenül a gyülekezeti tagok kezében. Ekkor történt, hogy bizonyos *Jean de Moreli*, a ki genfi polgár volt, „*Traité de la Discipline et Police chrétienne*“ cím alatt egy munkát adott ki, melyben azt hirdette, hogy az egyházkormányzása a gyülekezeti tagok szavazata által választott hivatalnokok által történjék, s ezen felfogás ellen az 1562. évi orléáni nemzeti zsinat erősen tiltakozott s pláne az 1565-iki párizsi zsinat el is ítélte azt,² s midőn a hugenotta egyház egyik consistoirja elhatározta, hogy újra alakul a *nép szavazata által* („de laisser l'élection du nouveau Consistoire à la voix du peuple“) az 1567-iki vertueili nemzeti zsinat ezt a szándékot „chose fort mauvaise et dangereuse“ nyilvánította s óvva intette a gyülekezetet, hogy e kérdésben a többi gyülekezetekhez alkalmazkodjék. Így a rochellei 1571-iki nemzeti zsinat is. *Farel* 1542. április 19-én Kálvinhoz ezt írja: „Bucerus amicissime scripsit literas, quibus inter alia non probat, quod *suffragiis* vicerim, quum res mali sit exempli, ne dicam pessimi: quod sane mihi nunquam placuit“³ Mikor Skótiában a 18. század első felében némely lelkészek azt kezdték hirdetni, hogy a lelkészválasztás joga a népet illeti, ez a tan mint addig hallatlan, fogadtatott.⁴ A modern református egyházalkotmány ugyan nem e nyomokon halad, de ha valamely gyülekezet javára új s kivételes jogokat akarunk törvényhozásilag biztosítani, e jogok *hamisítatlan* forrásával kell mindenekelőtt tisztába lenni. Ez a forrás pedig nem a gyülekezeti tagok „intelligentiája“ nem is azok „teherviselési aránya“ vagy lélekszáma, hanem kizárólag a gyülekezeti önállóság lehet, mely *viszont az önálló presbiteriumokban testesül meg, az Isten igéje alapján*.

Ha hát Debrecen a maga — kétségkívül nagyfontosságú speciális viszonyaira hivatkozva a maga számára szélesebb határok közt mozgó jogkört óhajt s eddigi egyházmegvéje köteleiből szabadulni akar, ne az „arányos jogmegosztás“ elvére támaszkodjék, melynek multja kétes,

² Lechler „Gesichte der Presbyterial, und Synodalverfassung“ 78. l.

³ Op. Calvini XI. p. 390.

⁴ Kösztin: „Die Schottische Kirche“ 291. l.

jövője bizonytalan, hanem lépjen rá a gyülekezetekre-oszlás útjára s ez uton igyekezzék megtalálni azt az életformát, mely a benne rejlő nagy erők elevenné tevésére feltétlenül alkalmas s a református egyházalkotmány ősi, kipróbált elveihez egyedül hű.

Lapunk egyik korábbi számában közöltük volt már a hódmező-vásárhelyi javaslatot s azt is felemlítettük, hogy egyházkormányzati tekintetben Genf is az átalakulás stádiumába jutott. Mindkét helyen irányadó a zsinatpresbiteri s az önálló presbiteriumokon felépülő igaz református elv volt. Nem lehet más az irányadó Debrecenben sem s a többi nagyobb városi egyházakban sem.

Felsőbb egyházi hatóságokra a városi egyházaknak is szükségök van. Már pedig olyanok csak is ez alapon képzelhetők s egészen helyes, érvényben álló törvénykönyvünkben az a definitio hogy „több *egyházközségnek*“ az egyházi közigazgatás „kormányzás és rendtartás céljából egy felsőbb hatósággá egyesülése alkotja az egyházmegyét“ (34. §.). Kivételes helyzetet, bármi neven neveztessek az (p. o. püspöki felügyelet alatt álló egyházak!) a református egyházalkotmány nem ismer. Valaminthogy az az elv is, hogy több helyi gyülekezetnek vagy egyházközségnek közös presbiteriuma legyen, nem református, hanem evangélikus principium.⁵

A mi elveink szerint egyházmegyék, egyházkerületek és zsinatok önálló gyülekezetek és önálló presbiteriumokból nőnek ki. S mert egyedül a presbiterek azok, kik a lelkészek mellett Krisztus által az egyház kormányzására hivatottak, jog szerint azoknak a felsőbb egyházi hatóságoknak tagjai csakis presbiterek lehetnek vagy legalább olyanok, kik valamikor, valamelyik gyülekezetben ezt a hivatalt már viselték.

Ezek, a miket itt elmondottunk, elvek, melyeket hirneves egyházjogászok műveiből s a történelmi egyházak alkotmánytörténetéből vontunk ki.

Ha már most a mi speciális viszonyainkkal számolunk s közelebbről nézzük azokat az okokat, melyek, úgy általában a városi egyházak jogi állásának a kérdését, mint közelebbről a debreceni indítványt napirendre hozták: első tekintetre világos, hogy a nagy lélekszámmal bíró s egységes szervezetű egyházak, — melyek több lelkészi állást tartanak ugyan fent, de a hol a lelkészek az egységes szervezet miatt, legjobb esetben is főleg az adminisztrációval vannak és pedig tul az elegen, elfoglalva s ezért a cura pastorális gyakorlására alig gondolhatnak — ma-

⁵ Lásd: „Lehrbuch des kath. und ev. Kirchenrechts“ v. Dr. Aem. L. Richter Leipzig 1853; Anhang 72. l.

gokban kordozzák a tespedés csiráit s fokozottabb mértékben rá vannak szorulva az egyházmegyei ellenőrzésre és felügyeletre, mint a kisebb egyházak.

Ezt tagadni nem lehet s haszontalan is volna, mert hiszen mindenki jól tudja, a mi különben a socialis, politikai, közlekedési és másnemű viszonyokból könnyen megmagyarázható — hogy ha voltak és vannak bajaink, azoknak forrása mind nálunk Magyarországon, mind a külföldön éppen a nagy lélekszámmal bíró s egységes szervezetű egyházak rengetegekben ered s innen árad ki a falusi s általában a kisebb népességű egyházakra is. Konstatálható ez p. o. a nasarenismusról, baptismusról, socialismusról, politikáról s általában mindazon fekélyekről, melyek egyházunk szervezetét megtámadták s kegyetlen következetességgel pusztítják.

És ha ez így van, akkor már azoknak a városi egyházaknak a sorsa megszünt helyi érdekű lenni s szükséges, hogy a mik azokban történnek, „conscia et approbante ecclesia“⁶ történjenek.

Más oldalról tekintvén a kérdést, a mindenféle primátiától irtódzó református egyházalkotmányának az is egyik sarkelve, hogy a *gyülekezetek* egymással teljesen egyenlők s egyházkormányzati tekintetben „sem Rómát, sem Antiókiát, sem Alexandriát nem ismerünk“. A „Gallicana Confessioban“ (a Kálvin műve ez!) azt olvassuk: „Nous Croyons, — que nulle Eglise ne doit prétendre aucune domination ou seigneurie sur l'autre“⁷ és a francia református egyház szabályaiban világosan hangsúlyozva van,⁸ hogy „Nulle Eglise ne pourra prétendre primauté ni domination sur l'autre, ni une province sur une autre“ kiválóképpen hangsúlyozva van ez ezenkívül a németalföldi s alsó-rajnai református egyházak többrendbeli zsinati végzéseiben és rendszabályaiban is.

Pedig városi egyházak ezeken a helyeken is vannak.

Az államhatalom befolyása az egyházra.

III.

A legfőbb felügyeleti jogban präventív intézkedés joga nem foglaltatik s a felügyelet gyakorlásának semmi meghatározott, annál kevésbé törvényi módja nem tartozik hozzá. Ez a jog ha fogalmának meg akar felelni a repressaliak terén mozog, melyeknek tárgya éppen úgy jut a kezelő hatalom tudomására, mint a nyilvános társadalmi élet bármely jelensége: szabadon

⁶ Inst. IV. 12-7.

⁷ Conf. Gall. Art. XXX.

⁸ Chapt. 81. Art. 1.

meghatározott szervek és mód nélkül. Mikor tehát a mai nap is érvényben levő 1790-1 XXVI. t.-c. 4. §-a ezt mondja: „Ő szent felsége fönntartja magának úgy a nevezett felsőség rendezésére, mint a többi fegyelmi részekre nézve is, egyébként a vallás szabadságának érintése nélkül, oly rendet állapítani meg, mely azon vallás úgy világi tagjainak, mint egyházi szolgálóinak közös helyeslésével legcélszerűbbnek fog tartatni“ a legfőbb felügyeleti jog fogalmi határát átlépi és sokkal többet ad az államnak, mint az E. T. 4. §-a. Világosan kidomborodik belőle a „ius reformandi“; mi nem egyéb, mint az a jog, mely az államot az egyház intézményeinek szervezése körül megilleti. A mit a törvény ennek a jognak érvényesítése elé feltételül állít: a vallás szabadságának érintetlenségét és úgy a világi tagok, mint az egyházi szolgálók közös helyeslését, csak illuzorium; mert az első feltétel: a „vallás“ szabadsága (nem *egyház* szabadsága) érintetlen marad egy egyházi szervezet királyi octroiálása esetén is, a másik pedig lehetetlen feltétel; mert olyan szervezet és fegyelmi rend, mely minden világi tag és egyházi szolgáló közös helyeslésével találkozni, nem alkotható. Egészen másként állna a dolog, ha a „közös helyeslés“ szervéül a törvény a zsinatot, mint alkotmányos factort nevezné meg. A törvény általánosságban mozgó és pongyola szövege tág kaput nyithatna egy alkotmányos érzéknélküli uralkodónak, melyen belépve alkotmányos szervezetünket önkényüleg összeforgathatná; mert hiszen az 1790-1 XXVI. t.-c. 4. pontjának ama rendelkezése, hogy: „Addig pedig rendeltetik, hogy a vallás ügyében saját hitvallásaik zsinatai által a maga módja szerint alkotott kánonok, a melyeknek ugyanis jelenleg használatában vannak és az ezentúl e törvény által meghatározott módon alkotandók sem kormányzékeni parancsok, sem királyi határozatok által megváltoztathatók ne legyenek“ ellentétben van a fentebb idézett ama rendelkezéssel, hogy ő felsége fönntartja magának a jogot úgy a felsőség rendezésére, mint a fegyelmi rend megállapítására, a mi nyilván magában foglalja a kezdeményezés jogát is. Ehez a joghoz hozzávéve ugyanezen §-nak ugyanezen pontjában foglalt ama jogokat is, melyek a királyt a zsi nati tagok számának, a zsinat ügyeinek, helyének meghatározása tekintetében megilletik, láthatjuk, hogy egyházunk életére a királynak milyen pozitív befolyása van. Hogy az 1790-1 törvénynek mennyire nem felel meg az E. T. 4. §-ának rendelkezése, mely a legfőbb felügyeleti jogot állítja oda egyedüli felségjog gyanánt, nyilvánvalóvá teszi az idézett országos törvény 4. pontjának záradéka, mely a legfőbb felügye-

leti jog fogalmán túl terjesztett körvonalozása után oda teszi: „épségben maradván ő felségének a mindkét vallásu evangelicus egyházlelki ügyei körül megillető többi királyi jogai is, melyeknek csorbitását ő felsége sohasem engedheti meg“.

Mind a zsinatnak előleges bejelentése s a király discretionalis joga a helyre, tagok számára s a tárgyalandó ügyekre nézve adandó beleegyezés tekintetében, mind a kánonok érvényességének királyi helybenhagyáshoz kötése, mind az 1790-1 törvény 5. pontjának az iskolai autonómiát korlátozó intézkedései az állam felségjogát a „ius cavendi“ formájában állítják elének. Övrendszabályok mindezek egyházunk mindazon esetleges cselekvéseivel szemben, melyekkel az állam célját általában magánosok, vagy más egyházak érdekét jog és erkölcs szempontjából sérthetné. Különösen érdekes az 5. pont következő rendelkezése: „Megengedtetik úgy symbolicus, mint theologiai és az áhítatosság gyakorlására tartozó könyveiket, a maguk által rendelendő és a királyi helytartótanácsnak *névszerint bejelentendő* saját felekezetökből külön könyvvizsgálók felügyelete alatt szabadon kinyomatniok; oly föltétel alatt azonban, hogy ezen könyvekben a katolikus vallás ellen semmi guny vagy sértés ne foglaltassék; a felelősség terhe az ilyen guny és sértésért a kinyomatást engedélyezőkre hárulván“. Érdekes egyfelől azért, mert ebben az egy rendelkezésben meglepően közel van állítva egymáshoz a szabadság hangoztatása („szabadon kinyomatniok“) és a szabadság megcsönkítése a könyvvizsgálók útján. Igaz, hogy a törvény a könyvvizsgálókat a „saját felekezet“-ből rendeli vétetni; de a helytartótanácsnak, (ma az ennek jogkörébe lépett ministeriumnak I. 1848. III. t.-c. 6. §-t.) névszerint leendő bejelentés kötelezettsége mellett, a mi semmi esetre sem merő formáság, hanem a visszavetés jogát is tartalmazza s ezzel a joggal a felségjogot gyakorló király mindaddig élhet, míg neki nem tetsző könyvvizsgálók terjesztetnek fel hozzá. Érdekes továbbá azért, mert a „ius cavendi“ kifejezetten tárgykörébe vonja a katolikus vallás védelmét, minden támadható guny és sértés ellenében; annak a vallásnak védelmét, melynek egyháza uralkodó lévén, inkább vele szemben kellene a gyöngébb egyházakat hasonló védelembe venni. Különben a könyvvizsgálat eme rendszere és az alkotandó kánonok és fegyelmi rend érvényének királyi megerősítés alá vonása, ha nem kifejezettek is, de tényleg a „placetum regium“ (ius placeti) felségjoga is.

A királyi patronatus joga a mig lehető leg-

kiterjedtebb a római kath. egyázzal szemben, addig a protestáns egyházakkal szemben éppen semmi; természetes is az, ha meggondoljuk, hogy e jognak az állam és egyházunk közötti viszonyban semminemű alapja fel nem található. Patronatust csak adományozás alapján gyakorolhatni; adományozás pedig egyházunk részére nem történt. Az nyílt kérdés marad, hogy az 1848. XX. t.-c. 3. §-ának végrehajtása esetén az állam minő ellenszolgáltatást követelt volna magának. Az „apellatio ab abusu“ intézményét a magyar egyházpolitikai törvényhozás nem ismeri; de tényleg úgy áll a dolog, hogy az állam, mint a legfőbb birói hatalom souverainje, bármely polgárának jogsegélyt nyújt bármely életviszonyában szenvedett jogsérelem esetén.

Mindezek az állam jogai voltak az egyházzal szemben. Lássuk most már, hogy ezek fejében mit nyújt egyházunknak az állam? Egyházi törvényünk a 4. §. második bekezdésében azt mondja: hogy „az egyház önkormányzati joga, intézményei és törvényei az állam oltalma alatt állanak“ (jus advocatiae). Lássuk az advocativa sorsát érvényben levő állami törvényeink alapján. Közel egy század kellett hozzá, míg a protestáns egyház szellemi hatásával, terjeszkedésének erejével s végre is fegyverrel kivívta maga számára az elismertetést. A bécsi béke I. cikkének 1. §-ában az elismerést, mint hadviselő fél a király adja meg. Az elismerés az 1608. k. e. I. t.-c. 1. §-ában az országgyűlés és így az állam, oltalma alá helyeztetik; de a vallásszabadság sértőire semmi büntetés nem hozatik. Az 1622. évi I. decr. 12. és 26. §-ában az elismerés visszaszáll a királyra, mint a törvény főmegtartójára és megtartatójára; ezt ismétli az 1638. I. decr. 20. §-a; az 1647. II. decr. 5. t.-c. 5. 6. 7. §-a; ennek a t.-cikknek 9. §-a már a szabadságot sértőnek büntetését kilátásba helyezi; a 14. cikk pedig részletesen szabályozza utalva II. Ulászló VI. decretumának 8. cikkére, mely a törvény ellen cselekvést hűlenségnek minősíti s mint illet birtokvesztéssel és számkivetéssel rendeli büntetni. Felesleges mondanunk is, hogy ez a büntetés, dacára a minősített cselekmény számos eseteinek, soha sem volt alkalmazva. A vallásszabadság biztosítását az 1659. évi I. t.-c. 2. és 7. §-a az előző békekötések és törvények nyomán megismétli s az országgyűlés, vagyis az állam oltalma alá helyezi, ugyanezt teszi az 1790-1. évi XXVI. t.-c. nagy hiánya ennek a különben reánk nézve üdvösen fontos t.-cikknek az, hogy a templomok, iskolák, lelkész-lakok és alapítványok erőszakos elfoglalásán kívül más rendelkezéseinek megsértését büntető sanctióval nem látja el.

Az állam által nyújtott alkalom tehát első sorban a vallás szabad gyakorlásának megvédésében nyilatkozik. Ezenkívül egyházi törvényünk a segédkezések bizonyos eseteit sorolja fel, melyekben illetékes helyről jött megkeresésre a közigazgatási hatóságok eljárni tartoznak. A közigazgatási hatóságok eme kötelessége állami törvényben nincs decretálva, nem is az egyházi törvény erejében, mint ilyenben leli forrását, hanem abban az erőben, a mit az egyh. törvénynek a királyi szentesítés ad, mely a törvényt kifelé királyi rendelet erejével ruházza fel. A király e hatályt, mint a végrehajtó hatalom legfőbb birtokosa adja a törvénynek; s az alól a végrehajtás egy faktora sem vonhatja ki magát; mert hiszen Werbőczy „Hármas könyv“-ének II. rész. 3. cím 2. §-a szerint „minden biráskodásnak hatalmát és jogát az uralkodással és kormányzással együttesen“ a szent koronának birtokosa, a király gyakorolja. A végrehajtó hatalomnak illetve a közigazgatási hatóságnak segédkezése az egyházi közigazgatás és biráskodás érvényesülése tekintetéből kiváló fontossággal bír, mert az egyház morális kényszerrel e téren egyébbel nem rendelkezvén, a renitentia karhatalmi leküzdését s ez által határozatainak foganatosítását számos esetben nem eszközölhetné. Az pedig, hogy a karhatalmi kényszer az egyházi élet teréről teljesen küszöböltessék ki, a jó rend biztosításának feltételével ellenkezik, másfelől annak saját gyakorlása az egyház eszményi jellemét sértené. Nagyon helyes tehát, hogy egyházi törvényünk a foganatosítás ultima ratióját az államhatalom jogkörébe utalja, mert az által az egyházi igazgatás és biráskodás rendelkezéseinek feltétlen erejét biztosítja és az egyházat nem engedi a karhatalom gyakorlásának alantas színvonalára szállani alá.

Antonomiánk csonkításáért harmadik ellenérték az állam részéről az anyagi támogatás. Eről egyházi törvényünk nem szól; de az 1898. XIV. t.-c. megalkotása előtt keletkezvén nem is szólhatott; mert az állampénztár terhére külön kiadási címletet csak országos törvénnyel lehet alkotni: királyi rendelettel semmi szín alatt. Igaz, hogy a legközelebbi zsinat az 1848. XX. t.-c. hatálya alatt tartatott, de ennek a törvénynek végrehajtása olyan kemény dió, melynek megtöréséhez a zsinat még akaratot sem mert nyilvánítani, bár a királynak jogában lett volna az érvényben levő hivatkozott törvényre utalással az egyházi törvénybe királyi végrehajtó rendelet erejével e tekintetben valamelyes rendelkezést illeszteni be. Ezt a törvényt a maga eredeti szövegében — legalább a mai uralkodó felfogás szerint — végrehajthatatlannak véve még is igaz

marad az, a mit fentebb említettem, hogy az állami dotatióról zsinati törvényünk nem szólhatott.

Az egyházunk által élvezett állami dotatio jelenleg kétféle. Az egyik az, a mi az egyházi és iskolai szükségletek kielégítésére évenként költségvetési törvénnyel adatik meg; a másik a lelkeszi fizetések kiegészítésére szolgáló államsegély az 1898. XIV. t.-cikk szerint. Amaz ingadózó, növelhető, csökkenthető, felfüggeszhető, megszüntethető az országgyűlés jó vagy rosszindulata szerint, emez állandó, meghatározott. Mindkettő az 1848. XX. törvénycikk szelleméből folyik, de tekintve szegényes csekélységét, annak megvalósításától messze marad. Egységes törvény alkotása szükséges itt, mely a költségvetési évi segélyezést rendezné, állandóvá s összegében az egyházunk által tett szolgálatok mértékéhez méltóvá s a róm. kath. egyház e részben való előnyös helyzetéhez arányosítottá tegye s az 1898. XIV. t.-cikket, mint részleges célut, megszüntesse. Ha ez a törvény a következő zsinat előtt létre jöhetne, az új egyházi törvényben annak vonatkozásait kodifikálni kellene; ha pedig — a mi valószínűbb — a zsinat munkája csak a mai helyzetet fogja találni, egyedül az 1898. XIV. t.-cikk vonatkozásait kell törvénybe igtatnia.

Ime ezekben áll az állam és egyház közötti törvényes viszony. Egyházunk jogállása: autonomia állami felügyelet alatt részletes és lényeges korlátozásokkal, elenyésző csekély anyagi segélyezéssel. Egyházunk jogi helyzete az elmúlt zsinat óta semmit sem változott, úgy, hogy nem lehet megmagyarázás nélkül el sem gondolni, honnan van véve és mire alapítva az a felfogás, melyet az erdélyi egyházkerület múlt évi őszi közgyűlésének jegyzőkönyve a 31. számban így szólaltat meg: „Legközelebbi zsinatunktól, mindenkéltől azt várjuk, hogy az egyházpolitikai helyzetben, az egyház és állam közötti törvényes viszonyban beállott változások . . . tekintetében intézkedjék“. Melyik törvény idézte volna elő a változást? az erdélyi egyházkerület valószínűleg az 1895. évi XLIII. t.-cikkre gondol; de ha elolvassa ennek a törvénycikknek 6. §-át, meg fog győződni, hogy az állam és egyház közötti törvényes viszonyban még az új egyházpolitikai törvények sem hoztak létre semmi változást; ez a §. így szól: „A latin . . . katolikus, az evangélikus református . . . egyházakra és hívekre . . . vonatkozó törvények és jogszabályok változatlanul fenntartatnak“. Nem a képzelt változás, hanem az általam fentebb kifejtett s a valóságnak egyedül megfelelő, de mostani egyházi törvénykönyvünkben hiányosan körvonalozott közjogi helyzet és viszony jöjjön bele új

törvénykönyvünkbe, bizonyoságaul annak, hogy országos törvényeinkből világosan és határozottan tudjuk autonomiánk határait, hogy hivatkozhatván ama sok ingerentiára, melyet az állam törvény alapján egyházunkra gyakorolhat, az ellenértéket anyagiakban annál erősebb alapon követelhezzük. Az úgy is hiába való áztatás, ha az állam felségjogai közül egyiket-másikat egyh. törvényünk nem említi meg, mert az országos törvényvel biztosított felségjogon az egyh. törvényben való megemlítés, vagy meg nem említés sem nem nyernek, sem nem veszítenek; az elhallgatás a gyakorlati politikában csak kárunkra válhatik, mert az anyagiak iránti kérelmeinknek a szertelen autonomiára, szabadságra való hivatkozással szokták szárnyát szegni. Törvényünk legyen valóságnak megfelelő, hiány és bővítés nélkül.

H.-Szoboszló, 1902. szept. 9.

Dr. Baltasár Desső
ev. ref. lelkész.

A pályaválasztás kérdéséhez.

E becses lap közelebbi számában, S. I. nagy tiszteletű ur, felveti és okul találja a theologiai facultás elnéptelenségénél azon körülményt, hogy pályaválasztó ifjaink, az idealismus iránt nem tudnak és nem akarnak lelkesülni, a materialismus árja, mivel a mai társadalom világnézetének légköre tömve van, ragadja őket ellenalhatlanul; sok, nagyon sok igazság van e feltevésben, azonban nem hallgathatjuk el, hogy még több, részben a materialismus kerekére hajtó, de az opportismussal szoros összefüggésben levő körülmények is befolyolnak arra, hogy e pálya minden magasztos és tiszteletes volta mellett, bizony nem oly keresett mint régen, sőt némelyek idegenkednek tőle a következő okok miatt.

1-ször. A taníttatás na, a multhoz viszo yitva, nagyon meg van nehezítve a felemelt tandíjak, beiratási, tanári nyugdíjba való fizetés, bizonyítványi díj, orvosi honorár, a minden évben elkötelező új tankönyvek beszerzése, lakásbér — a mint ezt az iskolai értesítők feltüntetik — az elkerülhetlen ruházat, élelmezés, esetleg a tápintézeti díjazás mellett, oly csinos összeg, hogy azt egy egyszerű földmives, vagy harmad, negyed osztályú álláson szolgáló lelkész önerejéből meg nem bírhatja s ki nem tarthatja, áldozattal, teherviseléssel képes csak így arra való gyermekét neveltetni; s miután iskolai pályáján egy szép tőkét fia érdekében így befektetett, a szülének is óhaja, sőt maga iránti kötelessége, mit gyermeke fogékony szívébe is eleve becsépegtet, hogy oly pályára lépjen, hol tőkéje megtérüljön. ezt pedig a lelkészi hivatalon, a legtöbb helyen elérni meddő számítás, üres képtelenség.

A multban az alsó osztály gyermekeiből, hol ma igazán sok oly zseni a föld göröngyei közt marad és szép tehetsége elrejtett kincs, sokan lettek e pályára valódi hivatottak pl. Debrecenből Nagy István böszörményi pap, a dicséretök gyönyörű írója S.-Patakon a mult század elején a híres nagytehetségű Szombati professor, ma szegény ember, iskoláztatásra termelt gyermekét kevés összeggel, vagy a nélkül felsőbb iskolába nem küldheti, mikor legtöbb esetben azt a kis összeget

is több tagu szegény családjától kell megvonnia, ime egyik ok, hogy a lelkészi pályára, annyian nem készülnek és nem készülhetnek.

2-szor. Mig 1848. előtt, úgy a kálvinista pap, tanító, mint a jobbágy gyermeke csak pap lehetett, e pálya tulzsúfolt volt, ezért mondhatni rajongtak, noha 10—16 éves káplánok voltak 20 bankó forintért (8 o. e. forint) évente szolgáltak, hirdetvén a gondviselés elvét, predikálván a nem szántó-vető égi madarakról, a nem szövő-fonó liliomokról, mire a falusi mester rácsutorázta, „Istenre bizom magamat“ öszbe csavarodott hajjal mentek a második vizsgára s egyuttal a szentelésre; ma a korral haladó és előálló annyi mindenféle állami és magánhivatal, sok de nagyon sok percentjét elveszi a tanuló ifjúságnak, melynek némelyike kevesebb iskolával célt ér s állása felér egy harmad, negyedosztályú papsággal ime másik ok, hogy a theologiai facultás nem termelhet, annyi papnövendéket.

3-szor. A megélhetési mód mindenhol jobban biztosítva van, a fizetés rendszerebb, mint a lelkészi pályán átlag, hol legtöbb helyen rasticálással törödni, lélekoesű miatt személyeskedni, hátralékos fizetés behajtatásaért folytonosan vesződni kell; igaz ugyan, hogy az a congruácska, a fakó atillákat, megzöldült kalapot befestette, a mindennapi kenyérért nem kell, mint régebben a földesur pince-magisterjének lenni, ott félnapokon abroncsozni, nem kell hiveitől a házi ipart elsajátítva, ker- ket. hordót, szószéket gyártani, nem kell fuvaroztatásból vagy uzsorából élni (a mult század 50 80 as évig elharapozott kórtűnet volt ez utóbbi), de bizony az a congruácska csak fillér és falat, legtöbb esetben a nyomornak villámhárítója és abból egy lelkész se tudja már több gyermekét a mai viszonyok közt neveltetni, hogy otthon is maradjon valami morzsalék, ime ez is egy ok, hogy legtöbb lelkész-társunk fiát lelkészi pályára nem hajlandó adni.

4-szer. Minden pályán megvan az avansz, itt pedig a szerencse szárnyaira van bízva az iskolát végzett ifju Timotheus. A lelkészi pályával egy qualificatioju középiskolai tanárnak van fizetési fokozata, katonának, pénzügyi hivatalnoknak, járásbírónak előléptése, tanítónak korpótléka; itt pedig mint a tó vize egy helyre vagyunk predestinálva; sok kitünő bizonyítványu, jeles képzettségű segéd vagy rendes lelkész, ha a szolgabíró vagy falusi nótárus nem protegálja, marad mindig Haranglábban, Tornynos pálcára soha se juthat be, csoda-e aztán, ha kedélye megzárul, világnézete befellegzik s így szól Tompával az életről — „Sokat vártam tőlle jó hiszembe, mindig rossz pénzt nyomott a kezembe“. A kötelesség és teherviselés mint mindenhol itt is megvan, s bizony annak a lelkésznek is van sok terhes teendője, sok nem szeretem napja s hozzá az előléptetésnek, haladásnak csaknem egészen szárnya van szegve; im ez is egyik és főök, hogy a theologiai pálya már ma nem keresett. Mihelyt e bajokon segítve lesz, a mit erősen hiszünk, bizván a korral haladó protestantismus szellemében és egyházunk fenkölt gondolkozásu vezérférfiaiban, az idealismus győzni fog a materialismus nézete felett és a ref. papnövendék ujra keresettek lesznek.*

Sárosi Bertalan.

* Megnyugtatósul e cikkhez a magam részéről csak annyit fűzök, hogy Istennek legyen hála! a theologusok száma az utóbbi éveken állandóan emelkedik; Debrecenben immár a 100-at haladja. Ez azonban nem azt teszi, hogy azok, miket cikkirő elmond, megszivlelést ne érdemlenének. Ellenkezőleg: sok igazság van soraiban s főleg azon kell mihamarabb segíteni, hogy a tehetséges, de teljesen szegény gyermekek a gymnasiumi osztályokban tanulhassanak. Ma a teher az ilyenekre nézve igen nagy.

Szerk.

TANÜGY.

A Nagytiszteletű s Tekintetes Iskolaszékhez jelentése

Kiss Albert iskolaszéki elnöknek

a debreceni ev. ref. egyház által fenntartott népiskoláknak az 1901—1902-ik iskolai évi állapotáról.

Nagytiszteletű s Tekintetes Iskolaszék!

Az 1901/2-ik iskolai év elmúltával van szerencsém tisztelettel betérjeszteni az egyházunk által fenntartott népiskolák szellemi és anyagi állapotát feltüntető s a jelzett iskolai évről szóló jelentésemet.

I.

A városi hatóság által az 1901/2-ik iskolai évre összeíratott 6—12 éves ev. ref. vallású iskolakötelesek 6043.

Az összeírt tankötelesek közül az iskolai év végéig meghalt 99. Maradt iskolaköteles 5944.

Az 5944 iskolakötelezett közül: fiu 3011, leány 2933. Együtt 5944.

A) A 3001 iskolaköteles fiu közül elhelyezve volt:

1. a) az egyház által fenntartott 24 tanteremben 1889. b) a ref. főiskolában levő 5 tanteremben 334. c) az ev. ref. főgymnasium alsóbb osztályaiban 199. d) a reáliskola alsóbb osztályaiban 19. e) a kereskedelmi tanonciskolában 56. f) a macsi pusztán levő elemi iskolában 37. g) a Pallagon levő elemi iskolában 15. h) a belső ohati községi iskolában 16. i) az ohat telekházi községi iskolában 4. k) a róm. kath. elemi iskolában 12. l) a róm. kath. gymnasium alsóbb osztályaiban 3. m) az ág. ev. elemi iskolában 2. Együtt 2586.

2. Az iskolai év folyamán részint a városból elköltözött, részint betegség miatt, részint más okból az iskolát elhagyta 124.

3. Iskolába nem járt 301, fiuk összesen 3011.

B) 2933 iskolaköteles leány közül elhelyezve volt:

1. a) az egyház által fenntartott 26 tanteremben 1938. b) az ev. ref. felsőbb leányiskola épületében 103. c) a felsőbb leányiskola alsóbb osztályaiban 75. d) a belső ohati községi iskolában 30. e) az ohat-telekházi községi iskolában 7. f) a macsi pusztán levő iskolában 18. g) a Pallagon levő iskolában 9. h) a nőegyleti árvaházban 26. i) Abelesné polgári leányiskolájában 10. k) a róm. kath. Svetics intézet alsóbb osztályaiban 33. l) a róm. kath. elemi iskolában 10. m) az ág. ev. elemi iskolában 4. Együtt 2263.

2. Az iskolai év folyamán részint a városból elköltözött, részint betegség, részint más okból az iskolát elhagyta 120.

3. Iskolába nem járt 550, leány összesen 2933.

C) Egyházunk népiskoláiba járt más vallású: fiu 18, leány 17. Együtt 35.

II.

Ugyancsak a városi hatóság által eszközölt összeírás szerint 13—15 éves ev. ref. vallású iskolaköteles volt 2388. Az összeírástól kezdve az iskolai év végéig meghalt 33. Maradt iskolaköteles 2355. A 2355, 13—15 éves iskolaköteles közül fiu 1177 leány 1178. Együtt 2355.

A) Az 1177 13—15 éves iskolaköteles fiu közül elhelyezve volt:

1. a) az egyház ismétlő iskoláiban 580 b) az ev. ref. főgymnasium alsóbb osztályaiban 294 c) a reáliskola alsóbb osztályaiban 54 d) az iparos tanonciskolában 114 e) a kereskedelmi tanonciskolában 17 f) a róm. kath. gymnasium alsóbb osztályaiban 16 g) a m. kir. államvasutak debreceni műhelyének elemi iskoláiban 9 h) a belső-ohati községi iskolában 8, együtt 1092.

2. Iskolába nem járt 85 összesen: 1177.

B) Az 1178 13—15 éves iskolaköteles leány közül elhelyezve volt:

1. a) az egyház ismétlő iskoláiban 832 b) a felsőbb leányiskolában 77 c) a róm. kath. Svetics intézetben 15 d) Abelesné polgári iskolájában 14 e) a belső-ohati községi iskolában 11 együtt 949.

2. Iskolába nem járt 229 összesen 1178.

III.

Tehát iskolába nem jártak: 1. 6—12 éves a) fiu 301 b) leány 550 együtt 851 2. 12—15 éves a) fiu 85 b) leány 229, együtt: 314.

Nagytiszteletű s Tekintetes Iskolaszék! Az iskolánkba feladott 6—12 éves 2223 fiu és 2048 leány, együtt 4271 tanköteles elhelyezésére a múlt iskolai év kezdetén sem megfelelő számú és kellő minőségű tanterem, sem a megkívántató tanerők rendelkezésünkre nem állottak. Ennek következtése lett, hogy az elhelyezkedés alkalmával a felvételre jelentkezettek közül 382 tanterem és tanító nélkül maradt, kiket csakis az 1901-ik év nov. 12-én, akkor is nagyméltóságú Darányi Ignác m. kir. miniszter ur szíves jóakarásával lehetett a gazdasági tanintézet régibb épületében 5 tanteremben elhelyezni. Ezen 5 tanteremben elhelyezett iskolakötelesek tanítására az alkalmazva volt ev. ref. tanítóink közül 5-öt át kellett tenni s e miatt az alsóbb osztályban levő leányok tanítására 5 ideiglenes tanítót voltunk kénytelenek alkalmazni.

Ezen késői és rendkívüli elhelyezkedés az egész iskolai év tanítási eredményére kedvezőtlen hatással volt, a mely kedvezőtlen hatást még fokozta az, hogy a különböző járványos betegségek miatt előbb egyes tantermeink zárattak be, később pedig a polgári felsőbb hatóság rendelkezése a tanítás összes tantermeinkben egy hónapra át beszüntetve volt, sőt a Rákóczi-utcai leányiskola csaknem az iskolai év végéig zárva tartatott.

Ily előzmények után tartattak meg az évváró vizsgálatok a Nt. és Tek. Iskolaszék által meghatározott helyen s időben és sorrendben. A vizsgálat vezetésére felkért Nagytiszt. lelkész uraknak elnöki jelentéseit A) B) C) és D) jegyek alatt tisztelettel csatolom. Ezen jelentések kapcsán hozzám megküldött kimutatások szerint a múlt iskolai évben elért tanítási eredményt a következő osztályzat tünteti fel: kitünő 28 jeles 12 jó 3 elegendő 6, együtt 49.

A Szemere Lajosné által tanított Rákóczi-utcai IV-ik leányosztály vizsgája jul. 31-re balasztatott.

A 13—15 évesek közül felvételre jelentkezett 580 fiu és 832 leány 12 tanteremben elhelyezhető nem lévén, az iskolai év kezdetén a 13-ik tanterem is megnyitott, minek megtörténtével a fiuk 5, a leányok 8 tanterembe osztattak be. Ezen tantermekben a legkisebb létszám 74, a legnagyobb létszám 138 volt. De ha a jelentkezett 1412 növendéket egyenlő számban lehetett volna is elosztani: akkor is egy tanteremre 108 növendék jutott volna, mi azt bizonyítja, hogy az ismétlő iskolakötelesek részére több tanítóról és tanteremről szükséges gondoskodni.

Ezt bizonyítják a megtartott évváró vizsgákról beküldött jelentések is, csaknem mindannyi hangoztatván a tanítási eredmény kedvezőbbé tétele végett a tantermek szaporításának és az ismétlődő iskoláztatási ügy rendezésének szükséges voltát.

Az iparos tanoncok vallásvizsgálói a f. év jun. hó 22-én megtartottak. Az erről szóló jelentések szerint az elért tanítási eredmény megnyugtató.

* * *

Tisztelettel jelentem továbbá, hogy

1. A Debrecen sz. kir. város által fenntartott belső-ohati és ohat-telekházi iskolák ev. ref. vallású növendékeit a vallásból a folyó évi március 31-én Kovács János elemi iskolai felügyelő a helyszínen megvizsgálta s jelentése szerint „mindkét iskolában teljesen kielégítő, jó eredményt tapasztalt.”

2. A magyar államvasut debreceni műhelytelepének iparos tanonciskolájában az ev. ref. vallású növendékek vallásvizsgálóján június hó 18-án szintén Kovács János elemi iskolai felügyelő volt jelen s hozzám benyújtott jelentése szerint „a Tassi Miklós tanító ur által kifejtett nagy szorgalomról és kitünő eredményről örömmel győződött meg.”

3. Az Abeles-féle polgári leányiskolában lévő ev. ref. vallású növendékek vallástani vizsgáján június 10-én ott voltam s az ott levő és Kovács János elemi iskolai felügyelő által tanított 26 leány közül kitünőnek találtam 3-at, jelesnek 13-at, jónak 7-et, elegendőnek 3-at, mely osztályzat a vallásitanításnak kiváló eredményéről tesz bizonyosságot.

4. A kereskedelmi akadémia I-ső és II-ik évi tanfolyamán volt 16 ev. ref. vallású tanuló, a vallástani vizsgát tiszteletes Biró János ur előtt tette, kinek jelentése szerint „a vallás tanítója Nt. Kovács János ur nagy szorgalommal és pontossággal végezte kötelességét.

5. Nagy súlyt helyeztem a róm. kath. Svetics intézet különböző osztályaiban volt 54 ev. ref. növendék vallásitanítására és a vallásból tett vizsgájára. Ezen indokból június hó 4-én a Svetics intézetben megjelentem, a vallásból a vizsgát kellő ünnepélyességgel s a növendékeket részletesen kikérdezve megtartottam. Örömmel győződtem meg, hogy vallásitanárunk dr. Nagy Zsigmond ev. ref. főiskolai tanár hivatását és megbízatását teljes odaadással és kitünő eredménnyel teljesítette.

6. Az ág. ev. és róm. kath. elemi iskolába járó fiú és leány növendékeknek a vallásból június 12-én tartott vizsgájokon Kovács János elemi iskolai felügyelő volt jelen, ő ki „arról győződött meg, hogy a vallásitanítással megbízott Sáfár László tanító ur ismert buzgalma és szorgalma csak részben érhetett el sikert a növendékek rendetlen iskolába járása miatt s velők szemben a polgári hatósághoz intézett mulasztási jelentések sem vezettek kellő eredményre, valószínűleg lakásuk téves kitüntetése miatt.” „A vizsgán is csak 19 tanuló jelent meg, kik egynek kivételével dicséretes előhaladást tanúsítottak.”

7. A kereskedelmi akadémia felső osztályában volt s Kovács János ur által tanított 7 növendék vallásos vizsgáján Nagytiszteletű Dicsőfi József ur volt jelen. A növendékek neve után látható bejegyzése szerint a tanítási eredmény kitünő volt.

8. A kereskedelmi tanonciskola ev. ref. vallású növendékeit 4 csoportban Biró János segédlelkész tanította a vallásból. Ezen 73 növendék vallásos vizsgáján június hó 9-én Kovács János elemi iskolai felü-

gyelő volt ott s jelentése szerint „egyetlen tanonc kivételével a többinél elfogadható eredményt, sőt a növendékek mintegy harmadánál alapos készültséget s jeles eredményt tapasztalt.”

9. A főreáliskola 8 osztályában volt s Nagy Gyula vallásitanár által tanított ev. ref. vallású növendékeket május 5-én, június 9-én és 10-én Nagytiszteletű Dicsőfi József ur vizsgálta meg s jelentése szerint „kitünő eredményt talált.”

10. A nőegyleti árvaházban lévő elemi iskola vizsgáján június 25-én jelen voltam s ez alkalommal meggyőződtem, hogy az ott levő 26 ev. ref. vallású árva-leány kitünő tanítónőjük által gondosan és kellő vallásossággal neveltetik és szakképzettséggel taníttatik.

11. A róm. kath. gymnasium 7 osztályában volt 24 ev. ref. tanuló, vallásitanára Kovács János elemi iskolai felügyelő volt. A június 11-én tartott vallástani vizsgán dr. Nagy Zsigmond volt ott s jelentése szerint a vallásitanításban elért eredmény: kitünő.

Nagytiszteletű s Tekintetes Iskolaszék! E jelentésben általam feltárt adatok bizonyítják, hogy az ev. ref. elemi iskolák építése és fejlesztése ügyében kiküldött vegyes bizottságnak a 494/1901-ik P. számú végzéssel elfogadott munkálata s azon munkálat alapján készült emlékiratban foglalt javaslatoknak megvalósítása népoktatási ügyünk fejlődésének veszélyeztetése nélkül nem halasztható.

Ezen tiszteletteljes jelentésem után maradtam Debrecenben 1902. július hó 17-én a Nagytiszteletű s Tekintetes Iskolaszéknek kész szolgálja.

Kiss Albert,
iskolaszéki elnök

Dr. Kérészi Zoltán kollégiumi rektor üdvözlő beszéde a tanév megnyitása alkalmával 1902. szept. 9.

Főtiszteletű és Meltóságos Püspök Ur!
Nagytiszteletű és Tekintetes presbyteriumi küldöttek!
Debrecen sz. kir. város hatóságának érdemes képviselői!

Orando et laborando! Ezen programhoz hiven mindenekelőtt a mi Urunk Istenünk színe elé járultunk, ő Hozzá könyörögtünk, hogy vezére jen és oltalmazzon bennünket az új iskolai év folyamán és szentelje meg, juttassa diadalra a mi igyekezetünket s munkálkodásunkat. Most pedig az Ur hajlékából a tudomány templomába jöttünk, hogy mielőtt a reánk váró nehéz feladatok megoldásához kezdenénk, kifejezzük mély tiszteletünket, odaadó ragaszkodásunkat Főtiszteletűséged irányában, ki az isteni gondviselés kegyelméből elért magas életkora dacára lankadatlan buzgalommal teljesíti a fényes állásával járó kötelességeket. Ezen főiskolának tanári testülete büszkén vallja törekvésének vezéreül Főtiszteletűségedet, azt a férfiut, kivel érzelemben, gondolkodásban, a haza, vallás és az ezek céljait szolgáló Alma Mater szeretetében magunkat solidaritásoknak érezzük és tekintjük. Ezen solidaritás és az abban gyökeredző bizalom alapján az új iskolai év küszöbén ezt a főiskolát, annak tanárait és tanuló ifjúságát Főtiszteletűségednek jóindulatába, munkás szeretetébe és atyai gondjaiba ajánlom s tisztelettel kérem a kormányzó és fenntartó testületek élén álló többi érdemes férfiakat is, hogy nagybecsű támogatásukkal bennünket a reánk váró feladatok megoldásában segíteni, munkásságunknak sikerességét előmozdítani méltóztassanak!

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Ur! Míg egyfelől a multa visszatekintve hálás szívvel kell megemlékeznünk Főtiszteletűségednek s a kormányzó és fenntartó testületeknek az Alma Mater korszerű fejlesztése érdekében eddig kifejtett buzgó tevékenységéről s az annak eredményeképp létesült több rendbeli újabb üdvös alkotásokról, addig másfelől áthatva a jövő munkájának s a reánk váró kötelességeknek tudatától, tisztelettel és bizalommal várjuk Főtiszteletűségtek további alkotó tevékenységétől azon, már tervbe vett reformoknak megvalósítását, melyek a hasonrendeltetésű hazai kultúrintézetekkel való versenyképességünknek hatályosabb biztosítását célozzák s melyek közül ezen főiskolai épületnek immár az összes tanszakok érdekei szempontjából elodázhatatlanul sürgőssé vált átalakítását kell felerlítenem; mert hiszen ennek a kérdésnek megoldása a többi összes reformintézkedéseknek bázisát, multhatatlan előfeltételét képezi.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Ur! Jól tudjuk, hogy ezen korszakos munkában tulnyomólag a saját erőforrásainkra vagyunk utalva s hogy az ezek által biztosított anyagi eszközök nem állanak arányban a contemplált reformalkotások méreteivel! Ámde törhetetlen bizodalomunk van az iránt, hogy az előljáróság bőbeségsége meg fogja találni a megoldásra vezető helyes módokat és eszközöket s eképp a virágzás még magasabb fokára juttatja, a biztos haladás útjára vezérlendi azt az intézetet, mely nemcsak a hazai kálvinizmusnak erőssége és dicsekedése, de a hazai kultúra fejlesztésének s ez által a magyar nemzeti állam megszilárdításának is egyik tekintélyes tényezője. Mert ez a főiskola soha sem alkudozott a nagy nemzeti követelmények és aspirációk rovására, hanem „törekvéseinek és munkájának legdrágább, legnemesebb részét a haza érdekeinek és céljainak szentelte!“

Most, amidőn a jogi szakoktatás munkába vett nagyszabású reformja alkalmából bizonyos körök a közoktatásügyi magas kormány intencióival, a jogtanítás érdekeivel, sőt, merem állítani, a hazai közvélemény tulnyomó részével ellentétben a felekezeti, specialiter a protestáns jogakadémiák létjogosultsága ellen törekednek mesterséges módon hangulatot kelteni, kötelességemnek tartottam ezen, egyébként közismeretű tényre, erre a történeti igazságra nyomatékosan reámutatni.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Ur! A jövő esélyeit mérlege ve, arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy lankadatlan erőfeszítést igénylő nagy feladatok s talán nehéz megpróbáltatások várnak reánk. Ez a tudat növeli cselekvési készségünket, fokozott mérvben serkent bennünket kötelességeink teljesítésére, a haza és vallás, a tudomány és szabadság nagy eszméinek hűséges szolgálatára, melyekért kiváló elődeink századokon át annyi dicsőséggel küzdöttek! Midőn tanártársaim nevében ezen ünnepélyes nyilatkozatot teszem, egyuttal azon, mindnyájunk lelkéből jövő forró kívánságunknak adok kifejezést, hogy az isteni Gondviselés Főtiszteletűségedet s főiskolánk többi kiváló vezérférfait nekünk igen sokáig tartsa meg s hogy az Alma Mater, a haza és egyház javára irányuló nemes törekvéseiket, buzgó munkálkodásukat minél gazdagabb siker koronázza!

A debreceni ev. ref. tanítóképzőintézet párhuzamos osztályáról.

A debreceni ev. ref. tanítóképzőintézetben véget ért beiratások arra a szép eredményre vezettek, hogy a mult iskolai évi 201 főnyi létszámmal szemben a

folyó iskolai évre 255 tanuló iratkozott be. Különös jelentőséggel bír az a körülmény, hogy a létszám emelkedés az egyes osztályok között nem arányosan oszlik el, hanem annak tulnyomó része, összesen 112 tanuló az első osztályra esik. Nem volt ez egészen meglepő dolog, mert az utóbbi 4—5 évben állandóan 50-nél több tanuló volt az első osztályban, a mult iskolai évben már 77 jelentkezett, míg a folyó iskolai évben 112-re emelkedett az első osztálybeli tanulók száma.

A tanítóképzőintézet igazgatósága, dacára hogy már a 60-ik létszámnál igyekezett mindenkit más intézetbe való távozásra bírni, mivel a létszám törvényvel korlátozva nincs, mindet kénytelen volt felvenni. Előáll azonban most egyfelől az a kérdés, hogy vajjon a tanítás érdekeinek kockáztatása nélkül lehet-e ennyi növendékkel egy szakaszban megfelelő munkát végezni? Azt hiszem, hogy ennek lehetlenségét fejtegetni felesleges e lap olvasói előtt. De előáll egy másik fontos elvi kérdés, mely már igen nagy jelentőséggel bír. Mert nem pusztán az ezen évi nehézségen kell segíteni, hanem elvi álláspontot kell elfoglalni azzal a kérdéssel szemben, hogy vajjon a ref. egyház érdekei megengedik-e azt, hogy a *tanulók fokozatos emelkedésének a létszám korlátozásával útját vágjuk* (mert ez feltétlenül szükséges volna, ha párhuzamos osztályt nem állítunk,) vagy pedig örvendezve a tanulók számának az emelkedésén, *ragadjuk meg az alkalmat arra, hogy minél több református tanítót képezzünk ki.* Előre kijelentem, hogy szerintem óhajtható a párhuzamos osztály felállításával lehetővé tenni a létszám emelkedését, mert ezt egyházunk érdekei megkövetelik. Állítom igazolására az alább következő adatokat hozom fel, melyek a közoktatásügyi miniszter 1900 évi jelentéséből vannak véve. Megjegyzem, hogy az alábbi adatoknál folytonosan szem előtt tartandó, hogy az ország összes lakosságának 14·6%-át teszi a református elem.

Az összes magyarországi különféle felekezeti tankötelesek közül 14·08% református vallású. Ezek közül a különböző jellegű iskolákba csak 84·52% jár tényleg, vagyis minden 100 tanköteles közül 16 nem jár iskolába. Ezzel szemben a katolikus tankötelesek közül iskolába jár 86·42%, az evangélikusok közül 91·75%, az unitáriusok közül 88·91%, már a görög katolikusok közül csak 63·19%, a g. keletiek közül 66·03%, az izraeliták közül 83·04%.

Ebből az a tanúság, hogy a római katolikusok, evangélikusok és unitáriusok közoktatásügye kedvezőbb a miénknél. Nem is lehet az másképpen, ha iskoláink számaránya is kevesebb a ref. lakosság számarányánál, mert a szomorú való az, hogy *az összes különféle jellegű népiskolák közül csak 12·31% református jellegű.*

Nincs tanítóképzőintézetünk sem elég, minek bizonyítására felhozom, hogy a 81 különféle jellegű tanítóképzőintézetnek összesen 8057 férfi és nő növendéke közt csak 1057 volt református vallású, vagyis csak 13·59%. Még ez is megjárna, ha az 1057 növendék ref. tanítóképzőbe járna, de a tény az, hogy ezek közül csak 322 férfi és 12 nő járt ref. tanítóképzőbe, vagyis a ref. vallású tanítók $\frac{2}{3}$ része is állami és más felekezeti tanítóképzőkől kerül ki.

Ne csodálkozzunk tehát, ha az állam is a maga népiskoláihoz csak 9·94% református vallású tanítót nevez ki, mert valószínű, hogy nincs is több. Kíallított az összes tanítóképzőintézetekben 2016 oklevél,

ezek közül csak 71-et állítottak ki református tanítóképzőintézeteink, vagyis az összesnek csak 3·6%-át. *Pedig milyen nyereség háramlanék református egyházunkra abból, ha az állam is a mi képzőintézeteinkből venné tanító szükségletének legalább csak azt a részét, a mi a lakosság számarányának megfelel.*

Azt mondják bizonyosan némelyek, hogy napjainkban, a mikor oly sok tanítónői oklevelet állítanak ki, teljesen feleslegessé válik oly sok férfi tanító kiképzése, mert azok egyrésze úgy is állás nélkül marad. Hogy ez a veszedelem egyáltalában nem fenyeget, arra nézve is hozok fel kétségbevonhatatlan adatokat. Az 1900-ban kiállított 2016 oklevél közül 637 tanítónői oklevél volt, tehát körülbelül annak $\frac{1}{3}$ része. De hogy a református egyház nem oly sok nőtanítót alkalmaz, kitűnik abból, hogy 1900-ban 2635 férfi tanító volt a ref. iskolákban és csak 211 nő. *A nőtanítókat nem a mi felekezetünk alkalmazza első sorban, hanem főleg a katolikusok, kiknél 6959 tanító és 2023 tanítónő volt alkalmazva, továbbá az állam, a hol 2588 férfitanító és 1443 tanítónő volt, végre a községek, melyeknek iskoláiban 3179 tanító és 1485 tanítónő volt. Tehát a férfi tanítóknak a nőtanítók által való kiszorítása a mi egyházunkban nem valószínű, annyival inkább nem, mert a ref. tanítók legnagyobb része olyan községekbe kerül, ahol csak egy tanító van, ilyen helyeken pedig már csak a kántori teendők miatt sem lehet szó a nőtanítók alkalmazásáról.*

Felemlitem végül, hogy 1901. jun. 20-tól szept. 1-ig összesen 45 egyház kért tanítót intézetünkötől, holott csak 17 tanuló végezte be pályáját intézetünkben; tehát a szükségletnek csak egyharmadát tudtuk fedezni.

Az elősorolt adatokat tovább nem folytathatom tér szűke miatt. Az itt elsorolt adatok úgy is igazolják ama fentebb jelzett álláspontomat, hogy nekünk reformátusoknak örvidenünk kell a debreceni ev. ref. tanítóképzőintézeti növendékek számának évről-évre való emelkedésén.

Igaz, hogy a létszám emelkedése már most megköveteli egy párhuzamos osztály felállítását és ennek rendszeresítése bizonyára áldozatot fog kívánni az egyházkerületől. De hisszük és reméljük, hogy az egyházkerület, melynek tanítóképzőintézetünk korszerű fejlesztése mindig különös gondját képezte, ez alkalommal is megfogja találni az utat és módot arra nézve, hogy az első osztály párhuzamosítása, tekintettel arra, hogy az első osztályban 112 növendék van beírva, már ebben az iskolai évben keresztülvihető legyen.

Barcsa János.

KÖZÉLETÜNK.

Lelkészi értekezéslet.

A tiszaháti és borszaparti körök (Bereg megyében) f. év szept. 1-ső napján tartották Beregszászban a vármegyeház termében együttes értekezleti gyűlést. A nagy munkaidő dacára is a kör tagjai és más érdeklődők nagy számmal vettek részt e nagyfontosságú értekezleti gyűlésen s alig maradt el pár idősebb lelkész-társunk, kiknek elmaradások igazolva is van. Két lelkészi-kör egyesülvén e napon, a hivatalára nézve idősebb lelkész és korelnök, Kallós Tivadar beregszászi

lelkész vette át az elnökséget, ki is a nála megszokott szeretetet kisugárzó nagyszabású beszéddel nyitotta meg a gyűlést, ecsetelvén abban a munkakört, melyben fáradoznunk kell egymásért egymásnak és mindnyájunknak anyaszentegyházunkért, kérve egyszersmind áldást munkálkodásunk további folyamára.

Első fontos tárgyunk volt dr. Imre József urnak a tiszántuli ev. reform. egyházi értekezéslet f. évi május hó 21-én tartott nagyválasztmányi gyűlése elé terjesztett javaslata az „egyházi tevékenység módjáról.”

Két értekezleti kör egyesülvén, saját elnökeik által úgy a borszaparti, mint a tiszaháti körből egy-egy lelkész bizatott meg e nagyfontosságú javaslatnak elbírálásával, esetleg újabb javaslatlétellel. A borszaparti kör megbízott előadója Róthe Lajos lelkész volt, ki szabad előadásban tette meg bírálatát a nagyfontosságú javaslatra, kiemelvén különösen azt, hogy református olvasókörök felállítását nem tartja szükségesnek városokban azért, mert ott úgy is vannak olvasó-egyletek és az erők elforgácsolása célhoz úgy sem vezetne; itt szükségesnek tartja az egyházi lapoknak hordatását, hogy azokat minden olvasó-egyletben olvashassák; a könyvtárakba pedig reform. szellemet terjesztő könyvek beszerzését, — falukban, illetőleg kisebb községekben pedig azért nem látja szükségesnek az olvasóköröket, mert a szegénység folytán ilyenmü körök felállítása úgy is lehetetlen, hanem inkább ajánlana egy „Kálvin egyletet”, hol és a melyben nők és férfiak közösen és vállvetve munkálkodhatnának. A tiszaháti kör megbízott előadója Lánzy József lelkész volt, ki tanulmány tárgyává tevén e javaslatot, annak minden pontját bírálat tárgyává tette és értekezésszerű munkájában a fenti javaslatot hosszadalmasan tárgyalta, kiterjeszkedvén arra legfőképp, hogy mit kellene tenni, ha a közérdekü javaslat életbe léptetése után kellő eredményt reményleni akarunk. Mindkét előadó a dr. Imre József ur javaslatát, mint a reform. egyház életében fontos és nagyszabású intézkedést, mint a mely a reform. egyház életében egy szebb hajnal hasadását jelenti, örömmel üdvözlök, elfogadják, sőt pártoltatni kérik a körök által is.

E közérdekü javaslat I-ső pontját Lánzy előadó nem tartja azonban mindaddig kivihetőnek, míg az esperesi hivatalok, oly nagy mérvben meg vannak terhelve a mindennemü és sokféle munkákkal, mert az esperes urak nem szerezhetnek közvetlen tapasztalatokat, már pedig a közvetlen tapasztalásszerzés sokkal célravezetőbb, mint a beszerzett adatokból merített közvetett észlelés. Ajánlja, hogy vagy alesperességek lennének szervezendők, vagy az egyházmegyék kisebb szakaszokra osztatnának, vagy ezeknek mellőzésével az esperesi hivatalokba az egy embernek erejét túlhaladó munkakört, az esperesek főnöksége alá beosztott hivatalnokokkal esetleg több segédlelkész tartással kellene megosztani és így kevesbedne az espereseknek irodai teendője, nagyobb lehetne az egyháztársadalmi tevékenység ellenőrzése; az esperes urak többet látogathatván az egyházmegye egyházait, annak szóval való buzdítása nagyobb hatással lehetne a presbytériumokra, az egyháztagokra; — majd szabad előadásban kijelenti, hogy sok falusi egyházban a lelkész bármily nemes társadalmi tevékenységet fejtene is ki, sokszor maguk a presbytériumok gátolják az eszmekivitelt és, ha látják azt, hogy az esperes urak is többször meglátogatják az egyházat támogatják, buzdítják a lelkészt, a presbyterek és a nép is hajlandóbb bármit megtenni.

Előadó ezen véleményes javaslata el nem fogad-

tatott, mert nem látja a körértekezlet, hogy az esperesi hivatalok oly mérvben lennének igénybe véve, hogy közvetlen az egyháztársadalmi tevékenységet ne ellenőrizhetnék, de még azon esetben is, ha közvetlen tapasztalatot nem szerezhetnének is, az évi kanonika visitatio útján megősmérhetik az egyház szellemi állapotát, — értekezőnek többi javaslatait, észrevételeit mindkét körnek tagjai magukévé teszik és a választmány figyelmét arra felhívják. Különösen óhajtanónak tartanak, hogy a szegény nép egyedüli olvasmánya a kalendáriumok, különösen pedig a protestáns szellemű kiadványok teljesen reform. vallásos eszméktől áthatottak lennének, kevesebb hirdetést és több szellemi táplálékot nyújtanának, — teljesen a nép nyelvén iratnának, eladási értékük kisebb lenne, legfeljebb 30 fillér, így olcsóságuknál fogva a legszegényebb ember is megszerezné s nem lenne kényszerítve a reform. ember, hogy olcsó, róm. cath. szellemű naptárakat vásároljon.

Ezek után az egyházi adózási-ügy került sorrendre. Előadók Batta Ferdinánd a borzsaparti, Bánóczy Endre a tiszaháti kör részéről, mindkét előadó jól átgondolt és szép eszméket tartalmazó értekezést olvasott fel,* melynek végeredményeként a kör tagjainak egybehangzó határozataként kimondatott, hogy az egyháztagokra egyházi adó kivetési alapul az egyháztagoknak állami egyenes adójuk legyen, a mely után egyházi adó címen 10% vettetik ki. Családfő személyadó címen pedig 3 korona. A kinek állami egyenes adója után a 10% kivetéssel egyházi adója a 200 koronán felül lenne, tekintet nélkül a 10% kivetésre évenként 200 korona egyházi adót fizetne. Az így összeszámított kivetés lenne aztan az alap, melyet az 1848 évi XX. törv. alapján az állam a minimális összegig kipótolna. Nem tartja méltányosnak az értekezlet, hogy a lelkészek fizetése 800 frt illetőleg 1600 korona minimális összeg legyen; hason képzettséggel rendelkező hivatalnokok fizetésével arányítva a lelkészi fizetést, a megállapított fizetés elenyészőleg csekély. Szükségesnek tartja, hogy legalább is 1200 frt illetőleg 2400 kor. legyen a törzsfizetés és lakás megfelelő kerttel és ez ügyben az újabb lépések megtételére fogja felkérni az intéző körök figyelmét, hogy a nmélt. konvent útján ez sürgettesék.

Majd Szabó András „a lelkész hivatalos egyenruhája” című rövid felolvasást tartott, — mennyiben azonban éppen a gyűlés napján vette a kör Misoga Sándor papi és katonai szabó felhívását a Nemes Mihály történelmi festőnek 3 képben illusztrált papi ruha tervezeteivel, ezek közül a 3-ik számú minta nyerte meg a lelkészi körök tagjainak tetszését és mint a melyet legcélszerűbbnek tart, ezen mintát fogadta el a magyar reform. papi egyenruha tervezetűl.

Végre Batta Ferdinánd indítványozta, hogy a „Magyar Szó” szerkesztőségének hálás köszönet szavazzassék, a miért oly buzgalommal és lelkesültséggel lobogtatják a protestantismus zászlóját; határozatott, hogy jövőben a „Magyar Szó” napilapot, mely érdekeinket az összes napilapok között egyedül szolgálja a kör tagjai erkölcsi kötelességöknek tartják pártolni és jövőben azok is, kik még eddig nem járatták e pártfogásra érdemes lapot előfizetni fognak reá, jelenben pedig előismerést nyilvánító köszönet szavazzatik.

A körértekezlet a fontosabb tárgyakon kívül apróbb házi ügyeit is elvégezvén a „vasuti vendéglőbe”

* A „Magyar Szóban” tétetik közzé a magyarhoni prot. egyházat a mennyiben általánosan érdeklik.

vonult, hogy a gyűlés hatása alatt tovább folytassa tanácskozásait a fehér asztalnál, a hol a szeretve tisztelt egyházmegyei gondnok szeretettel várt mindnyájunkat.

Vajha értekezleti gyűlésünk meghozná édes gyümölcsseit.

—y—f.

Nagytiszteletű Szerkesztő ur!

Nagybecsű lapjában, az alább részletesen felsorolt kegyes adományok szives nyugtázására midőn tiszteletteljesen felkérem; egyszersmind az ide zárt felhívásnak közzétételét is kérném, hogy azok, akikhez hasonló „felhívást” küldöttem még a folyó év tavaszán, ez által is emlékeztessenek keresztyéni szép hivatásuk teljesítésére: az adakozásra.

A kegyes adományokat a következő sorrendben és összegekben kaptam: 1. Püspök Ladányi ev. ref. egyház „csekély” de szívesen küldött adománya: Kiss Ferencz lelkésztől 02 kor. 2. Ev. ref. egyház Füzes Gyarmat: Vöröss Zsigmond lelkésztől 5 kor. 3. Ev. ref. egyház Vésztő (Békésm.) 05 kor. 4. Hegyi Mihályné urnő Debrecenből 20 kor. 5. K. Vékony Sándor egyházi gondnok (Bojt) 1 kor. 10 f. 6. Gróf Tisza István ő méltósága urad. számvevősége (Geszt) 10 kor. 7. Debreceni Első Takarékpénztár 10 kor. 8. H.-Szoboszlói ev. ref. egyház 04 kor. 9. Sulyok József dohány jöved. tiszt (Kassa) 05 kor. 10. Br. Feilitzsch Berthold főispán Nyiregyháza 10 kor. 11. A Rimamurányi Salgótarjáni Vasmű részvénytársaság 10 korona. 12. Szatmári gőzmalomtársulat 02. korona. 13. Szabolcsi Hitelbank (Nyiregyháza) 05 kor. 14. Franklin-Társulat (B.-Pest.) 05 kor. 15. Törökszentmiklósi gazdák gőzmalma 02 kor. 16. Nagy-Sarósi Műmalom (Eperjes) 05 kor. 17. Darányi Ignác földm.-miniszter ő méltósága (Bpest) 10 kor. 18. Szentesi Takarékpénztár (Szentest) 05 kor. 19. Ev. ref. egyház (Gyula) 06 kor. 20. Ev. ref. egyház H.-Nánás 10 kor. 21. Kunszentmiklós-Dabas-Szabadszállási tp. 10 kor. 22. Gr. Forgách László (Mándok) 10 kor. 23. Mándok és vidéke Hitelszövetkezet 10 kor. 24. Tállyai népbank mint szövetk. 10 kor. 25. Segélyegylet (Aicsuth) 05 kor. 26. Hosszupályi ref. egyház Báthori István lelkész 02 kor. 27. Nagy-Kun-Madarasi Takarékp. rt. 10 kor. 28. A Hód.-vásárhelyi ref. egyház Kiss Imre pnk. 10 kor. 29. Bihar-N.-Bajomi ref. egyház 06 kor. 30. Búd-Szt.-Mihályi ref. egyház 05 kor. Eddigi összes adományok: 210 kor. 10 f.

Midőn a kegyes adakozóknak egyházunk nevében szives köszönetet mondunk, egyszersmind felkérjük azon egyházakat, melyekhez szerény felhívásunkat elküldtük, hogy szives adományaikat hozzánk juttatni ne késlekedjenek, mivel szükségünk sokak és nagyok! Ha netán az egyházak anyagi helyzete nem engedné a segélynyújtást — bár minden egyházmegyében a legnagyobb egyházakhoz fordultunk kérésünkkel — úgy méltóztassanak az egyházak előljáróival egy pár jobb módu hívünknek a gyűjtő ívet adakozás végett elküldeni s mindjárt gyűl egy pár korona. Magunk is próbáltuk s mindig eredménye volt.

Kiváló tisztelettel

Kisvarsány 1902. aug. 31.

Cserepes István,
egyh. gondnok.

Gavallér János,
ev. ref. lelkész.

Kegyes adakozók!

A kisvarsányi ev. ref. egyház, mely régebben a fényesebb egyházak közé tartozott: ma válságos napokat él.

Temploma, ez a minden jó keresztyének büszkesége és menedék helye: roskadozik. A gyakori árvizek melyek itt a közeli „Tisza” folyó mellett gyakran pusztítják községünk határait és épületeit: templomunkat sem kímélték meg; 8-10 méternyire megközelítvén azt, alapfalait alámosták úgy, hogy annak falai megrepedeztek s már-már közveszélyessé lett. Ennek jó karba hozatala, legalább 4000 koronát venne igénybe.

Iskolánkat és tanítólakunkat 4 év előtt újból építettük, mintegy 3000 korona költséggel, mely építkezés, a különben is vagyontalan egyház erejét teljesen kimerítette.

E mellett van az egyháznak egy olyan terhe is, minőt más egyházak nem viselnek t. i. a „Tisza” folyón egy komp-közlekedést kell fenntartania igen nagy pénzáldozattal, mert a hiveknek egy 100 holdnyi kaszálló földjéhez ezen át lehet csak közlekedni, s annak beszüntetése tehát annyit tenne, mint egyik nélkülözhetlen ingatlanunktól megválni.

Ily sokféle terhek alatt roskadozva, hiveink már esüggelni kezdenek, sőt egyesek már vándorbotot vettek kezökbe, hogy az új hazában, Amerikában jobb és könnyebb megélhetésre találjanak.

Az elzüllesnek és elernyedésnek ezen jelei közben hozzátok fordulunk keresztyén testvéreink! s esdve kérünk: ne hagyjátok elpusztulni egyik jobb napokat látott egyházunkat! Nyujtsátok ki segítő karjaitokat s enyhítsétek filléretekkkel bajainkat, hogy ekként a esüggendő lelkeket visszahívassuk s Istennek és a hazának megtarthassuk!

Testvéri szeretettel kérjük a kegyes adományokat hozzánk juttatni. „Kölesön ad az Urnak, a ki kegyelmesen ad a szegénynek és a ki ad a szegénynek, nem léssen neki szüksége. (Péld. 19, 17 és 28, 27.)

Kisvarsány. u. p. Gyüre, 1902. évi január hó 20-án.
Az ev. ref. egyháztanács nevében és megbízásából.

Cserepes István,

ev. ref. gondnok.

PH.

Gavallér János,

ev. ref. lelkész.

A szomorú sorsra jutott kisvarsányi egyházat a kegyes jóltevők jóindulatába s keresztyéni szeretetébe én is melegen ajánlom.

N. Kálló, 1902. január 30.

Görömbei Péter,

f. szabolcsi esperes.

PH.

242/1902 szám.

Az esperesi ajánlathoz hozzájárulok s kisvarsányi ev. ref. egyházunkat, mint valóban segedelemre szorultat, nemeskeblű hitsorsosaink munkás szeretetébe ajánlom.

Debrecen, 1902. február 3.

PH.

Püspök helyett

Zsigmond Sándor

egy. ker. főjegyző.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A tanév ünnepélyes megnyitása főiskoláinkban.** Folyó szeptember hó 9-én d. e. 9 órára gyűlt egybe a főiskolai teljes tanárkar a kisebbik gyűlésteremben, honnan a nagytemplomba kísérté főtiszteletű püspök urunkat. A templomban már helyet foglalva várt az ezer fön felül menő tanulóifjuság. A „Jövel szentlélek Ur Isten” verseinek eléneklése és a főiskolai énekar részéről egy éneknek elzengése után Csiky Lajos theol. akad. tanár és collegiumi lelkész buzgó imádsága emelkedett az ég Urához. Imádság után előbb újból az énekar és utánna az ifjusági közönség énekelt még egy-egy éneket s azzal a tanulók a tantermekbe, a tanári kar újból a kisebbik tanácsterembe vonultak vissza. Itt előbb a ft. püspök ur intézett lelkesítő beszédet a jelenlevőkhöz, s jól esett látnunk, hogy szeretve tisztelt püspökünk teljesen megújodott erőben jelent meg övéi között, hol mindenkor oly boldognak érezi magát. Rég nem szemléltük az életörönek s kedvnek oly foku megnyilatkozását, minőt ez alkalommal tapasztaltunk főtiszteletű Püspökünk részéről. Tartsa is meg őt a Gondviselés erejének teljében még sok éveken át! Ő utánna az akadémiai igazgató, dr. Kérészy Zoltán üdvözölte a ft. püspök urat s ajánlotta főiskoláinkat tapasztalt szeretetébe. Beszédét lapunk más helyén egész terjedelmében közöljük. Majd Lengyel Imre gazdasági tanácsos, mint a távollevő gazdasági tanácselnök Simonffy Imre coll. helyi gondnok helyettese emelt szót; főiskolai épületünk helyiségeinek rendbehozatalával, az építkezések felügyeletével, a munkálatok ezer águ ellenőrzésével az egész nyári szünet alatt ő foglalkozván, bátran mondbatta volna az ide sereglő ifjuságnak, hogy „jertek el, mert mindenek készen vannak.” A megfrissült ifjuságnak a megújodott helyiségeket adván át, sok szerencsét s áldást kívánt a megkezdendő munkához. Végül Komlóssy Arthur városi főjegyző mint polgármester helyettes szólalt fel, biztosítván a főiskolát továbbra is Debrecen sz. kir. városának eddig is tanúsított szeretetéről s áldozatkészségéről. Az üdvözlések után a diszterembe vonultak át, hol dr. Kérészy Zoltán akadémiai igazgató tartotta meg a szokásos igazgatói székfoglaló beszédet, melyben az egyházpolitikai rendszerekkel foglalkozott, részletképpen egy közelebbről megjelenendő egyházjogi tanulmányából. A tanulságos székfoglalót a szép számmal jelen volt közönség mindvégig érdeklődéssel hallgatta.

— **Templomi emlékbeszéd elő és utóimádsággal, Kossuth Lajos születése 100-ik évfordulójának ünnepélyére.** Irta Fülöp József körmendi ev. ref. lelkész. Ára 50 fillér. Szombathely. Közvetlen lapunk zárta előtt vesszük e füzetkét. Most már sem időnk, sem helyünk mélyebb bírálatába bocsátkozni. De óva intünk, kérünk és figyelmeztetünk minden öntudatos ref. lelkészt, hogy se ezt a beszédet el ne mondja így templomában, sem hozzá hasonlót ne írjon! Nincs az a vallás, mely emberimádatot annyira kizárná, mint a kálvinizmus, melyben az egész istenitisztelelet központja az Isten maga s a melynek a Vasárnapon kívül más ünnepei eredetileg nem is voltak. Az idők folyamán lettek ugyan ugynevezett alkalmai ünnepeink is s ezeknek a kereteibe okosan, tapintattal be lehet illeszteni az emlékezet ünnepeit is, de feltétlenül szükséges, hogy ilyenkor is mindig a Krisztust predikáljuk, az Istent dicsőítsük s ne a gyarló, a bűnös embert, ki imáda-

sunknak tárgya még akkor sem lehet, ha szentté avatottat Már pedig éppen ezen nagy fontosságú elv ellen vét Fülöp József, mikor így osztja fel kezünk alatt lévő egyházi beszédét 1. mely isteni igazságoknak volt Kosuth Lajos szószólója? 2. Minő követésre méltó példát adott hitével, életével? 3. Minő vége volt az ő életének? Ilyen predikációnak nincs helye ev. ref. templomban. Másképpen kell e napon predikálnunk és Kosuth Lajos emlékét istenitiszteletünk keretébe beillesztenünk.

— **Kongrua-bizottsági ülés.** A segéd- és helyettes-lelkésztartás díjainak megállapítására konventileg kiküldött kongrua-bizottság f. 1902. évi július hó 15-ik napján ülést tartott, melyen Kun Bertalan és Báró Bánffy Dezső elnökle alatt megjelentek: Antal Gábor püspök, gróf Degenfeld József főgondnok, Dókus Ernő, ez utóbbi, mint a bizottság előadója és jegyzője. Az elnökségnek az a jelentése, hogy a nagymélt. vall. és közokt.-ügyi miniszterium erre a folyó évre is kiutalta a 23,000 k. segéd- és helyettes-lelkésztartási díjat, s az a m. földhitelintézetnél helyezettett el felhasználásig gyümölcsözőleg, tudomásul vétetett. A bizottsági előadó bemutatta az 1902. évi II. negyedévi időszakban kiszolgáltattott illetményekről szóló kimutatást. E szerint a dunamelléki egyházkerületben 11 állomáson 1219 k. 32 f., a dunántúli egyházkerületben 11 állomáson 1252 k. 37 f., a tiszáninneni egyházkerületben 13 állomáson 792 k. 55 f., a tiszántúli egyházkerületben 8 állomáson 922 k. 2 f., az erdélyi egyházkerületben 12 állomáson 1500 k. 41 f., összesen 5686 k. 67 f. osztatott ki. Ha minden évnegyedben ilyen arányokban lesz igénybe véve a rendes évi átalány: az évi szükséglet 22,746 k. 68 fillért fog kitenni. Mivel eddig igen sok esetben azért nem volt segédlelkész alkalmazva, mert a hittanhallgatók csekély száma miatt a segédlelkészek száma is leszállott: bátran következtethetjük, hogy a hittanhallgatók létszámának immár bekövetkezett tetemes emelkedése folytán (Debrecenben felül vannak a 100-on) a segédlelkészek számának növekedése alkalmat fog nyújtani arra, hogy nagyobb összegben legyen igénybe véve az évi 23,000 korona átalány, mint eddig; s be fog következni, a mire már rég rámutattunk, hogy kevés lesz a véglegesen megállapított összeg. Jó lesz erre az intézők figyelmét már előre is felhívni.

— **Tanító képességi vizsga.** A debreceni ev. ref. kollégiumi tanítóképző intézetben az ugynevezett őszi tanítóképeségi vizsga f. hó 1—4. napjain tartatott meg. A vizsgáló bizottság főtiszteletű Kiss Aron püspök ur elnökle s *Dávidházy János* esperes ur vezetése alatt *Zsigmond Sándor* esperes-főjegyző, *Balogh Ferencz* egyházkerületi tanácsbíró urakból és a tanítóképzőintézeti tanárokból állott. A vizsgára 34-en jelentkeztek, kik közül egész vizsgát tett 15, javító és befejező vizsgát 9, első rész-vizsgát 10. A vizsga eredményeképpen oklevelet nyert 20 tanító, javításra utasított 4, az első rész-vizsga letételéről igazolványt kapott 10. Oklevelet nyertek: Némédi Lajos, Szabó Ferencz, Jenei Mihály tanítójelöltek *kitűnő* (1) Bogdán Lajos öcsödi, Da öczy Pál gáti, Kállai Zsigmond nagybajomi, Tóth István fekete-gyarmati tanítók és Farkas Benő, Gellért Cyula, Kónya Balázs, Müller Károly, Ritóók István, özv. Zakariás Józsefné jelöltek, *jeles* (2) Bányai Géza mezőturi, Iván János raadi, Kocsár Imre tarpai, Kovács László hadházi, Ujvárosi Antal venceslői tanítók, Zong Julia debreceni tanítónő, Józsa Gábor jelölt, *elegendő* (3) osztályzattal. Örömmel jegyezzük fel, hogy a vizsgázók nagy többsége szép készült-

ségről tett bizonyosságot. Az oklevelet nyert tanítókat főtiszt püspök ur buzdító, áldó szavaival bocsátotta ki nagy munkát kívánó szép pályájokra, hogy az életben hazánk, egyházunk javára haszonnal értékesítsék azt, a mit nekik eddig az iskola nyújtott.

— **Helyreigazítás.** Lapunk legutóbbi számában, a debreceni lelkészválasztásról szólván azt irtuk, hogy az állampolitika nem dominált feltétlenül s egyik országgyűlési képviselőjelölt férfias nyíltsággal olyan ember mellett foglalt állást, kiről jól tudta, hogy politikai tekintetben vele nem egy táborhoz tartozik. Utólag arról értesülünk és pedig egészen illetékes helyről, hogy igenis az érdemes pályázó lelkész politikailag a V. L. pártjához tartozik s így nem jól vontuk le a konsequentíát. Hát legyen így! Mi, kik éppen a választás napjára érkezünk haza Debrecenbe, feltevéseinket arra a jelenetre alapítottuk, hogy V. L. állásfoglalásáért bizonyos pártpolitikai támadásokban részesült s voltak, a kik árulással vádolták. Különben a dolog lényegére nézve semmit sem tesz bárminő politikai elveket vall is az a derék pályázó. Mi nem ezt nézzük és néztük a pályázókban; hanem igenis néztük és nézzük azoknak lelkipásztori súlyát, tudományos készségét, szónoki talentumát és buzgó hithűségét. S ha így állítottuk fel a mérleget, akkor valaminthogy nem volt nagyobb előttünk az illető ez okon a választáskor, úgy nem kisebb ma sem, midőn már tudjuk felőle, hogy Dr V. L.-sal egy és ugyanazon politikai lobogó alatt küzd. Sőt éppen dicséretére válik annak a derék pályázónak, hogy a mérkőzésnél politikai elveit annyira nem akarta beledobni a serpenyőbe, hogy azokat, legalább mi, észre sem vettük. Csak elismerést érdemel érette s mindnyájunk becsülését vivta ki. Veszedelemes politikai lázunkból csak így gyógyulhatunk ki, ha mi lelkészek mindnyájan erre a magaslatra emelkedünk. Másutt terem a mi számunkra a babér, nem a politikai párt-klubokban.

— **Meghívó.** A „Hevesnagykunsági Ev. Reform. Egyházmegyei Tanítóegylet“ XX. Évi Közgyűlését a f. 1902. évi szeptember hó 15-én Karcagon fogja megtartani. E gyűlésre az egyesület alapító, pártoló és rendes tagjait, valamint az ev. ref. népoktatás iránt érdeklődő közönséget tisztelettel meghívom. A közgyűlést megelőző napon *szeptember 14-én, délután 4 órakor* az egyesület *Központi Bizottsága*, alapszabályszerű teendőinek elintézése végett szintén ülést tart, a melyre a bizottság tagjait ezennel meghívom. E gyűlésen leendő megjelenésre tisztelettel kérem az „Egyházmegyei Tanítói Gyámintézet“ t. tagjait is, annál is inkább, mert a gyámintézet újjászervezése napirendre van kitűzve. A közgyűlés kezdete előtt szept. 15-én reggel 8 órakor, az ev. ref. templomban alkalmi istenitisztelet tartatik, a melyre különösen is felhívom t. kartársaim figyelmét. Nekünk példaadással is bizonyítanunk kell, hogy az Ur félelme minden bölcsesség kezdete! A gyűlésre utazó egyesületi tagok, annak jelzésével, hogyan és mikor érkeznek Karcagra, *Boros Ambrus* igazgató urnál jelenkezzenek; ugyszintén azok is, kik a gyűlés napján rendezendő közebeden (egy teríték 2 kor.) részt vesznek. Végül tisztelettel tudatom, hogy egyesületünk pénztárnoka a tagdíjat fizető kartársaknak Karcagon is szívesen áll rendelkezésére. Mezőtur, 1902. szeptember 1. Farkas Imre egyesületi elnök. A közgyűlés tárgysorozata: 1. Alkalmi megnyitó. 3. Hitelesítők kijelölése. 3. „A ref. tanító az egyház építésének szolgálatában“ Előadja Gergely Antal mezőturi reform. lelkész. 4. Tagok igazolása. 5. „Életmentés a népiskolában“ Előadja

Dr. Bodnár Sándor, tb. megyei főorvos. 6. A Központi Bizottság előterjesztései. 7. Az egyházmegyei tanítói gyámintézet újjászervezése. Előadó Rásó Károly kis-ujszállási tan. 8. Az elnökség évi jelentése. 9. „Az imádkozás az iskolában“ Előadó Boros Ambrus karcaigi igazgató. 10. Képviselői beszámolások. Előadó Józsa Pál egyleti képviselő. 11. Képviselők választása. 12. Előterjesztések, szabályszerint bejelentett indítványok; a jövő évi közgyűlés helyének meghatározása.

— **Baczoni-émlék.** A dr. Baczoni Lajos emlékére állítandó sírkőre és alapítványra újabban a következő adományok folytak be: Gyüre László (Tisza-Derzs) 1 k., Szász Gusztáv (Abád-Szalók) 1 k., Takács Károly (Abád) 1 k., Jákó Balázs (Tisza-Bura) 1 k., Mikuleczky István (Miskolc) 10 k., Tóth Pál (Miskolc) 5 k., Pataky Sándor (Miskolc) 10 k. — 11 k. 29 fillér takarékpénztári kamattal együtt az alap ez idő szerint 1124 k. 3 f-t tesz. Debrecen, 1902. szept. 13. A „Debreceni Protestáns Lap“ kiadóhivatala.

— **Az Ébresztő szerkesztőjétől.** Szeghalmon megjelenő református néplapom kiadóhivatala előleges tudomásom nélkül a hét folyamán hártyszerű repülő lapokra nyomott, névalírás nélküli előfizetési felhívást küldött több lelkész és tanító-társamhoz. Bizom abban, hogy a kikhez e felhívás eljutott és szétosztás végett küldve volt, — ismerve lapom tisztességét — egy percig sem voltak azon hiszemben, hogy abban részem volna, hogy annak a célon tullező tartalmát jóváhagyom. Lapomat, laplársaim s ezek között éppen az egyházmegyénk kiadásában megjelenő „Téli Ujság“ rovására nagy kicsinylésével s tisztességtelen verseny útján, mint eddig nem ajánlottam, úgy ezután sem fogom. Hivatkozom e tekintetben a lapomban megjelent előfizetési felhívásokra, a melyekben lapom dicsérgetése helyett arra hívtam fel hitvestvéreimet, hogy ismerjék meg az Ébresztőt s abból magából ítéljék meg, hogy megérdemli-e a pártfogást. Kérve a kérdéses fogalmazvány más lapokat érintő vonatkozásait lapom kiadóhivatala tulbuzgalmának betudni s kérve a rövid időn általam szétküldendő felhívás szétosztásával lapom terjesztését, vagyok Körösladány, 1902. szept. 5. teljes tisztelettel Tóth József lelkész az Ébresztő szerkesztője.

— **Kegyess adományok a Gégényben (Szabolcs m.) építendő új ev. ref. templomra:** (Vége.) Szabó Péter 20 f., összesen 2 k. Málomi ref. egyház, (Szolnok-Doboka m.) 5 k., Patai Miklós ref. lelkész, Málom, 2 k., Nagy Károly érdengelegi ref. lelkész (Szatmár m.) 1 k., Rohodi ref. egyház, (Szabolcs m.) 3 k., Ujlaki Lajos benki ref. lelkész (Szabolcs m.) gyűjtő ivén: Ujlaki Lajos 1 k., G. Dancs István 40 f., Malmos István 40 f., Bódi András 40 f., Malmos Péter 40 f., Szécsi Menyhért 40 f., Bódi József 40 f., Bódi Gábor 20 f., Árva János 40 f., Széplaki István 40 f., Tóth András 40 f., Dancs István 20 f., Árva Simon 40 f., Imre András 40 f., Széplaki Gábor 20 f., Bódi István 40 f., Orosz Bálint 40 f., özv. B. Malmos Istvánné 20 f., összesen 7 k. 40 f. Baróthy István egri takarékpénztári könyvelő gyűjtőivén 16 meg nem nevezett adakozó 4 k. 02 f., Csikai ref. egyház (Baranya m.) 2 k., Répcevidéki takarékpénztár Csepreg, (Sopron m.) 30 k., Abaujvári ref. egyház (Abauj-Torna m.) 2 k. 70 f., Nagy István gemzei ref. lelkész gyűjtő ivén (Szabolcs m.) Gemzei ref. egyház 1 k., Nagy István 1 k., Balázs András 40 f., Vargha Bálintné 20 f., Nagy András 10 f., Balázs Pál 10 f., Vincze Ferencz 30 f., Oláh Miklós 20 f., Balázs Miklós 20 f., Spanyol János 20 f., Cserepes József 20 f., Batári János 10 f., Balácsi Balázs 20 f., Miklovicz Ger-

gelyné 20 f., Hetey Gyaláné 20 f., K. Balázs Károly 20 f., Miklovicz Sándor főbíró 30 f., összesen 5 k. 10 f. Vass Imre nyirbátori kir. adótsízt (Szabolcs m.) gyűjtő ivén Vass Imre 20 k., Márkus Adolf 2 k., Almássy László 2 k., Dr. Filbor Lajos 2 k., Dr. Szász Antal 2 k., Preczner József 1 k., Hátfalvy Károly 60 f., Kandel Odön 1 k., Kende Sándor 2 k., Goldmann Ármán 2 k., Háhvel Ferencz 2 k., Pallai Endre 1 k., Retteggy Sándor 1 k., Nánássy Gyula 1 k., Gáspár Béla 1 k., összesen 40 k. 60 f. Tépei ref. egyház (Bihar m.) 2 k., Margittai ref. egyház, (Bihar m.) gyűjtő ivén: Szabó Lajos 1 k., Szennyesi József 60 f., Margittai ref. egyház 2 k., összesen 3 k. 60 f. Lajosmizsei takarékpénztár rt. (Pest m.) 5 k., Koródi ref. egyház (Zemplén m.) 2 korona, Ráczkevei takarékpénztár (Pest m.) 10 korona, Alsó-Sarkadi ref. egyház (Somogy-megye) 5 korona, Bánhorváti ref. egyház (Borsod-megye) 1 k. Lotenyi ref. egyház hivei (Szabolcs m.) 14 k., Fehér-Gyarmati ref. egyház (Szatmár megye) 2 k., Szentesi ref. egyház (Csongrád m.) 20 k., Bács-Petrovosszellői keresztyén népbank 5 k., Hermánszegi ref. egyház (Szatmár m.) 3 k., Komádi vidéki hitelszövetkezet (Bihar m.) 6 k., Aggteleki ref. egyház (Gömör m.) 1 k., Baksay Dániel ref. lelkész, Aggtelek 1 k., Hódmezővásárhelyi ref. egyház (Csongrád m.) 50 k., Körös-Tarcsai ref. egyház (Békés m.) 10 k., Debreceni ref. egyház 20 k., Hodászi ref. egyház (Szatmár m.) 2 k., Turkevei ref. egyház (Szolnok m.) 4 k., F. Fügedi ref. egyház (Abauj-Torna m.) 5 k. 40 f., Mezőturi takarékpénztár (Szolnok m.) 10 k., Köröspataki ref. egyház (Udvarhely m.) 2 k., Pápai ref. egyház (Veszprém m.) 5 k., Debrecen város 10 k., Dr. Farkas Balázs Budapest 20 k., Feldobolyi ref. egyház (Háromszék m.) 40 f., Szegedi ref. egyház 11 k., Radistváni ref. egyház (Borsod m.) 2 k. 20 f., Szentesvidéki takarékpénztár (Csongrád m.) 10 k., Goldstein Emil (Dombrád) 2 k., Groszman Samu (Dombrád) 3 k. Összes adomány, a már eddig nyugtázottakkal együtt 2022 kor. 46 fill. Fogadják a kegyess adakozók, egyházunk nevében őszinte és hálás köszönetünket! Gégény, 1902. jun. 30. Vas Mihály ev. ref. lelkész, Mezőssy Gusztáv ev. ref. főgondnok.

Szerkesztői üzenet.

Dr. M. J. ügyvéd Bonyhád. Hozzám beküldött pénzedről így számolok el: 12 k.-val előfizetésed egy egész évre rendben van. Dr. F. Gy. a hozzád megküldött műve árát, — 4 korona értékben nem fogadta el, hanem felajánlotta a Dr. B. L. siremlékére. A még fent maradt 4 koronát meg saját kívánságod szerint a te saját nevedben adtam át a B-féle siremlékre. A mi Tolnavármegye monographiáját illeti, nekem igenis voltál szives megküldeni, de mint Dr. F. Gy.-tól tudom, hiányzik az a kollégiumi anyakönyvtárból. Már pedig az efféle értékes művek itt vannak legjobb helyen s több törvényhatóság egyenesen hivatalból szokta az ilyen műveket könyvtárunknak megküldeni. Ugyanazért ha jó szándékodat effektuálni akarod, arra kérek, — es pedig Dr. F. Gy. nevében is! — hogy azt a művet ne Dr. F. Gy.-nak, hanem a kollégiumi anyakönyvtárnak légy kegyess megküldeni. Az akad. értesítőt cimedre feladtam. — **L. J. Csaroda.** Mindakettő jönni fog. — **B. E. M.-Böszörmény.** Érdekes és értékes. Csak egy kis türelmet kérek. — **V. I. Iriny.** Légy nyugodt az általam említett találkozásra alkalmat fogok adni. Előbb azonban az illetővel beszélnem kell, mert neki is sok hivatalos elfoglaltsága van. Az érdekes tanfelügyelői rendeletre sort keritek. — **P. S. H.-Szoboszló.** A ki netalán úgy gondolkoznék, mond meg neki, hogy téved, E. L. soha sem az egyik sem a másik „napot“ nem innáda, sőt tagadja azt is, hogy őseink valaha „napimádók“ lettek volna s így igaz magyaroknak a „napimádók“ ma sem tartja. De tavasz jöttén mégis csak vár, reményl az ember. Az aztán nem az ő hibája, ha a nyár reményeinek minden virágát leforrázza. Hogy is mondja csak a költő? „Nincsen olyan puszta inség, hogy magának benne, a halandó egy tnyernyi zöld virányt ne lelne. Es ha ezt a szél befutta sivatag fővénnyel: Magsíratja de tovább megy . . . örökös reménynyel“.

Tartalomjegyzék: A debreceni indítvány s a református egyház-alkotmány alapelvei. — Az államhatalom befolyása az egyházra. Dr. Baltazár Dezső. — A pályaválasztás kérdéséhez. Sárosi Bertalan. — Tanügy: A Nagytiszteletű s Tekintetes Iskolaszékhez jelentése Kiss Albert iskolaszéki elnöknek. — Dr. Kérészi Zoltán kollégiumi rektor üdvözlő beszéde a tanév megnyitása alkalmával 1902. szept. 9. — A debreceni ev. ref. tanítóképzőintézet párhuzamos osztályáról Barcsa János. — Közéletünk: Lelkészi értekezlet. — f. Nagytiszteletű szerkesztő ur! Gavallér János. Cserepes István. — Külföldiek.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Pályásat.

A tiszakürti ev. ref. egyházban lemondás folytán megürült nagyobb fitanító s kántor-organista állomásra pályázat hirdettetik.

Fizetés: tisztességes lakás. Készpénz. és tandíjváltás 232 korona. 19 kat. hold föld, melyből 1 hold szőlő, haszonbéri értéke körülbelül 500 korona, 1664 hliter buza s ugyanannyi árpa az egyház magtárából. Ismétlő iskolás fiúk tanításáért 60 korona. Temetési stóla énekszós halottól 1 korona; lelkészi szolgálattal temetésekor 2 korona; stóla évi értéke 160—200 korona. Ebből kántori fizetés 384 liter buza, ugyanannyi árpa és stóla. Mindennapi iskolás növendékek száma 50—60. 13 kor. 30 fill. szőlőbefektetést elődjének megtéríteni köteles.

Köteleesség: a III—VI. fiuosztályok esetleg más osztályok tanítása. Kántor-organistai teendők végzése. Kanonika órákon s lelkész aka-

dályoztatása esetén máskor is lelkész helyettesítése, irodai teendőkben segédkezés. Az állomás nyugdíj alá 1100 koronára van felvéve. Megjelenőknek s esetleg hittani tanfolyamot végzeteknek előny adatik. Énekpróbák a közbeeső vasárnapokon. Pályázati határidő szeptember 28. délelőtti 10 óra, mikorra a kérvények alólirott-hoz adandók be.

Tiszakürt, (Jász-Nagy-Kun-Szolnok megye) 1902. szeptember 6.

Szük Károly,
ev. ref. lelkész.

Pályásat.

A kisujszállási ev. ref. főgymnasium Igazgató Tanácsa pályázatot hirdet az 1902—903. tanévre egy helyettes tanári tanszékre.

Pályázhatnak a latin és magyar nyelvből képesített tanárok és tanárjelöltek. Oly pályázók, a kik az alsófoku számtan tanítására is birnak készséggel és ezt igazolni tudják, előnyben részesülnek. Fizetés évi 1600 korona, a főgymn. pénztárából, havi előleges részletekben. A kellően fölszerelt kérvények alantírt igazgató tanácsi elnöknel f. évi szept. 20-ig adandók be.

A megválasztott tanár állását október 1-én tartozik elfoglalni.

Kisujszállás, 190. szept. 11.

Gulyás Lajos,
ig. t. elnök.

Az új iskola-idény alkalmából

Ruháinkat

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

férfi iú és gyermek ruha áruházában szerezzük be.

Legmegbízhatóbb bevásárlási forrás

Debreczen, Főtér, a magy. kir. postával szemben.

Alapított 1845-ben.